

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародні економічні відносини та іноземних мов»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВтаІМ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему:
«ГЛОБАЛЬНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА
СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ І УКРАЇНУ»

Виконала здобувачка вищої освіти
4 курсу, групи МЕВ-22
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

_____ Нароженко П.В.
« ____ » _____ 2026 р.

Керівник роботи
к.е.н., доцент

_____ Микола СУХОМЛИН
« ____ » _____ 2026 р.

Рецензент _____
_____

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет економічний

Кафедра Міжнародних економічних відносин та іноземних мов

Рівень вищої освіти Бакалавр

Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Іван МИЦЕНКО

«_____» _____ 2026 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКА) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Нароженко Поліни Володимирівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи

Глобальні торговельні війни та їх вплив на світову економіку і Україну

2. Керівник роботи

Сухомлин Микола Олексійович к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Метою дослідження є комплексне дослідження сучасних торговельних війн, зокрема протистояння між США та Китаєм, а також оцінка їхнього впливу на глобальну економіку та економіку України.

Завдання: дослідити теоретичні засади виникнення торговельних війн; проаналізувати основні причини та інструменти торговельного протистояння; оцінити економічні наслідки конфлікту між США та Китаєм; визначити вплив глобальних торговельних змін на економіку України; окреслити перспективи адаптації національної економіки до сучасних геоекономічних викликів.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доц. Сухомлин М.О.		
Розділ 2	доц. Сухомлин М.О.		
Розділ 3	доц. Сухомлин М.О.		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження, призначення наукового керівника	02.02.2026-13.02.2026	
2	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу, складання календарного плану його виконання	16.02.2026-06.03.2026	
3	Опрацювання навчальної та наукової літератури і складання плану роботи	09.03.2026-10.04.2026	
4	Проведення наукових досліджень, обробка фактичного матеріалу	13.04.2025-08.05.2026	
5	Написання тексту 1-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	11.05.2026-17.05.2026	
6	Написання тексту 2-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	18.05.2026-31.05.2026	
7	Написання тексту 3-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	01.06.2026-07.06.2026	
8	Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення кваліфікаційної роботи	08.06.2026-11.06.2026	
9	Перевірка на плагіат	12.06.2026-16.06.2026	
10	Отримання відгуку наукового керівника	17.06.2026-21.06.2026	
11	Рецензування кваліфікаційної роботи	22.06.2026-25.06.2026	
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії		

Дата видачі завдання

« ____ » _____ 2026 року

Підпис керівника

_____
(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« ____ » _____ 2026 року

Підпис здобувача

_____

Анотація

**Глобальні торговельні війни та їх вплив на світову економіку і Україну. -
Рукопис.**

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “бакалавр” за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини» зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» – Центральноукраїнський національний технічний університет. – Кропивницький. – 2026.

У роботі досліджено сутність, причини та інструменти сучасних торговельних війн у контексті глобальних економічних трансформацій. Особливу увагу приділено торговельному протистоянню між США та Китай, його впливу на міжнародну торгівлю, глобальні ланцюги постачання та макроекономічну стабільність. Проаналізовано наслідки торговельних конфліктів для світової економіки, а також визначено їх вплив на економіку України. Окрему увагу приділено структурним особливостям українського експорту, ролі аграрного сектору та викликам розвитку малого і середнього бізнесу в умовах війни. Обґрунтовано необхідність диверсифікації економіки, розвитку переробної промисловості та підвищення адаптивності до зовнішніх шоків.

Ключові слова: торговельні війни, міжнародна торгівля, протекціонізм, глобальні ланцюги постачання, США, Китай, економіка України, експорт, аграрний сектор, геоелекономічні ризики.

Abstract

**Global Trade Wars and Their Impact on the World Economy and Ukraine. –
Manuscript.**

Qualifying bachelor's thesis for the degree of higher education in the educational and professional program "International Economic Relations" in the specialty "International Economic Relations". – Central Ukrainian National Technical University. - Kropyvnytskyi. - 2026.

The paper examines the nature, causes, and instruments of modern trade wars in the context of global economic transformations. Particular attention is given to the trade confrontation between United States and China, as well as its impact on international trade, global supply chains, and macroeconomic stability. The consequences of trade conflicts for the global economy are analyzed, along with their effects on the economy of Ukraine. Special emphasis is placed on the structural features of Ukrainian exports, the role of the agricultural sector, and the challenges faced by small and medium-sized enterprises under wartime conditions. The study substantiates the need for economic diversification, development of processing industries, and increased resilience to external shocks.

Keywords: trade wars, international trade, protectionism, global supply chains, United States, China, economy of Ukraine, exports, agricultural sector, geo-economic risks.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, ПРИЧИНИ ТА МЕХАНІЗМИ СУЧАСНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІЙН.....	8
1.1. Теоретичні засади та причини розвитку міжнародних торговельних суперечок.....	8
1.2. Механізми реалізації торговельних конфліктів у світовій економіці.....	11
1.3. Інструменти та методи вирішення торговельних конфліктів у світовій економіці.....	16
Висновки до розділу.....	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ТА ГЕОПОЛІТИЧНЕ СУПЕРНИЦТВО США І КИТАЮ.....	21
2.1. Розвиток американо-китайського торговельного конфлікту: хронологічний аналіз.....	21
2.2. Економічне зростання Китаю в умовах глобальної торговельної інтеграції.....	29
2.3. Інституційне балансування Китаю у відповідь на геополітичну стратегію США.....	37
Висновки до розділу.....	42
РОЗДІЛ 3. РОЗДІЛ 3 ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	44
3.1. Вплив глобальних торговельних трансформацій на регіональні економіки.....	44
3.2. Проблеми та перспективи розвитку аграрного експорту України	52
Висновки до розділу.....	59
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку світової економіки міжнародна торгівля зазнає суттєвих трансформацій, що пов'язані з посиленням гео економічної конкуренції, зміною балансів сил між провідними державами та зростанням ролі протекціоністської політики. Одним із найяскравіших проявів цих процесів стало торговельне протистояння між США та Китай, яке суттєво вплинуло не лише на двосторонні економічні відносини, а й на функціонування глобальної торговельної системи загалом. Зазначений конфлікт спричинив перегляд підходів до ведення зовнішньоекономічної політики, зміну глобальних ланцюгів постачання та посилення економічної невизначеності у світі.

Актуальність теми зумовлена тим, що торговельні війни, які раніше розглядалися як тимчасове явище, нині набувають системного характеру та стають інструментом реалізації стратегічних інтересів держав. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження причин, механізмів і наслідків торговельних конфліктів, а також їхнього впливу на світову економіку та окремі країни. Для України ця проблематика є особливо важливою, оскільки країна інтегрована у глобальні торговельні процеси та водночас перебуває під впливом значних внутрішніх і зовнішніх викликів, зокрема наслідків Російське вторгнення в Україну.

Метою бакалаврської роботи є комплексне дослідження сучасних торговельних війн, зокрема протистояння між США та Китаєм, а також оцінка їхнього впливу на глобальну економіку та економіку України.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- дослідити теоретичні засади виникнення торговельних війн;
- проаналізувати основні причини та інструменти торговельного протистояння; оцінити економічні наслідки конфлікту між США та Китаєм;

- визначити вплив глобальних торговельних змін на економіку України;
- окреслити перспективи адаптації національної економіки до сучасних геоекономічних викликів.

Об’єктом дослідження є процеси розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобальних трансформацій.

Предмет дослідження — економічні відносини, що виникають у ході торговельних війн та їх вплив на національні економіки. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, статистичні та графічні методи.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для формування ефективної зовнішньоекономічної політики України, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки, диверсифікацію експорту та зменшення залежності від зовнішніх шоків.

Структура кваліфікаційної роботи побудована відповідно до логіки дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури з 40 найменувань, 6 рисунків та 7 таблиць. Загальна кількість сторінок – 66.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, ПРИЧИНИ ТА МЕХАНІЗМИ СУЧАСНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІЙН

1.1 Теоретичні засади та причини розвитку міжнародних торговельних суперечок

Світові торговельні конфлікти безпосередньо пов'язані з міжнародною торгівлею товарами, яка виступає одним із найважливіших складників системи міжнародних економічних відносин. Водночас, окрім своєї традиційної ролі як механізму обміну товарами і послугами, міжнародна торгівля все частіше виступає інструментом політичного та економічного впливу. У випадках, коли держава розглядає зовнішньоекономічну політику іншої країни як таку, що суперечить її національним інтересам, і застосовує відповідні обмежувальні заходи, виникає явище торговельної війни.

Торговельна війна є сукупністю економічних, правових, адміністративних та інших засобів впливу, спрямованих проти економіки іншої держави — учасника міжнародної торгівлі [1]. Залежно від стратегічних цілей країни такі заходи можуть мати як наступальний, так і оборонний характер. У першому випадку вони спрямовані на розширення присутності на зовнішніх ринках, тоді як у другому — на захист внутрішнього ринку від зовнішніх ризиків і небажаного впливу.

Головною метою економічного протистояння зазвичай виступає захист національних інтересів і посилення позицій держави у світовій торговельній системі. Наприклад, одним із визначальних чинників торговельного конфлікту між США та Китаєм стало прагнення Сполучених Штатів скоротити дефіцит торговельного балансу та збільшити обсяги експорту власної продукції на китайський ринок. У свою чергу, Китай активно використовує широкий спектр економічних інструментів — від державної підтримки до регуляторних обмежень — з метою стимулювання національного виробництва та зміцнення своїх позицій у глобальній економіці. У низці випадків, зокрема у відносинах із

росією чи Європейським Союзом, економічні заходи виконують також чітко виражену політичну функцію.

Разом із тим економічні труднощі та соціальна напруженість, які найбільше позначаються на широких верствах населення, безпосередньо впливають як на характер міжнародних відносин, так і на стабільність світової економіки [2]. Це, своєю чергою, зумовлює зростання ризиків уповільнення розвитку світової торгівлі, посилення інфляційних процесів та загальне зниження темпів економічного зростання на глобальному рівні.

Таким чином, забезпечення стійкості глобальної економічної системи передбачає поєднання заходів щодо захисту національних інтересів із підтримкою засад відкритої та вільної торгівлі. Сучасні торговельні конфлікти за участю провідних країн — членів СОТ наочно демонструють суперечність між процесами лібералізації торгівлі та політикою протекціонізму. Водночас створення зон вільної торгівлі та митних союзів не завжди призводить до суттєвих змін у структурі світової економіки. Об'єднання держав у межах інтеграційних угруповань може не лише не сприяти розвитку вільної торгівлі, а й, навпаки, посилювати протекціоністські тенденції [3].

Протиріччя між принципами вільної торгівлі та протекціонізму не лише зберігається, а й трансформується, набуваючи нових форм у сучасній системі міжнародних торговельних відносин; узагальнення основних причин виникнення торговельних конфліктів подано в таблиці 1.1. Сучасні загострення торговельних протистоянь, у яких беруть участь навіть держави — члени Світової організації торгівлі, свідчать про зміну підходів до реалізації глобальної торговельної політики. Водночас вплив торговельних конфліктів є суперечливим. З одного боку, вони здатні активізувати економічні процеси, стимулювати розвиток вітчизняного виробництва та посилювати конкурентоспроможність національних товаровиробників. З іншого боку, такі конфлікти можуть спричиняти скорочення міжнародного товарообігу,

стримувати темпи зростання світової економіки та посилювати політичні протиріччя між державами [4].

Таблиця 1.1

Аналіз причини виникнення світових торговельних війн між країнами

Учасники	Причини
США - ЄС	Прямий та прихований протекціонізм
	Нав'язування власних стандартів
	Порушення правил режиму найбільшого сприяння
	Зловживання дозволеними СОТ антидемпінговими засобами
США - Китай	Штучне завищення курсу юаня
	Обмеження експорту
	Нелегальний китайський експорт
Китай - ЄС	Нав'язування Китаю власних стандартів
	Маніпуляції тарифами на експорт
Росія – інші країни	Прямий та прихований протекціонізм
	Зловживання фітосанітарними нормами
	Використання економічної залежності інших країн, для досягнення політичних цілей

Джерело: складено автором на основі [5]

Теоретичною основою виникнення торговельних війн є прагнення держав забезпечити захист і реалізацію власних національних економічних інтересів. З цією метою країни вдаються до застосування інструментів протекціонізму, зокрема обмежують імпорт, що сприяє підтримці національних виробників і розвитку внутрішнього виробництва. Однак подібні дії нерідко провокують відповідні кроки з боку інших держав, які впроваджують аналогічні обмеження, що, у свою чергу, підвищує ризик загострення торговельного протистояння [6].

Згідно з інформацією, поданою в таблиці 1.1, визначено основні причини виникнення міжнародних торговельних конфліктів. Загалом саме протекціоністська політика часто виступає ключовим фактором ескалації таких суперечок. Водночас серед інших важливих чинників слід виділити порушення режиму найбільшого сприяння, некоректне застосування антидемпінгових заходів, свідоме регулювання валютного курсу, запровадження експортних обмежень, а також використання експортних мит як інструменту впливу.

Одним із найбільш показових прикладів сучасних торговельних суперечностей є економічне протистояння між США та Китаєм, яке набуло активної фази у 2018 році. Його початком стало введення Сполученими Штатами митних обмежень на широкий спектр китайської продукції, включаючи сталь, алюміній, електроніку та текстильні вироби. Такі дії стали каталізатором масштабного торговельного конфлікту між двома провідними економіками світу. У відповідь китайська сторона також запровадила митні тарифи на низку американських товарів, зокрема на соєві боби, автомобілі та іншу продукцію. Наслідки цього протистояння вийшли далеко за межі двосторонніх відносин і суттєво вплинули на функціонування світової економіки та міжнародної торговельної системи, спричинивши підвищення споживчих цін і зменшення обсягів світових торговельних потоків [5; 7].

Разом із тим варто зауважити, що торговельні конфлікти не завжди мають виключно негативний вплив. За певних умов вони можуть сприяти зміцненню економічного суверенітету держави, а також виступати фактором стимулювання національного економічного розвитку.

1.2 Механізми реалізації торговельних конфліктів у світовій економіці

Представники класичної економічної теорії переважно негативно оцінюють торговельні війни, наголошуючи на тому, що такі конфлікти призводять до зниження рівня добробуту в усіх країнах, які беруть у них участь.

Водночас у межах окремих теоретичних підходів торговельні війни можуть мати певне концептуальне обґрунтування; узагальнення основних інструментів сучасних торговельних конфліктів наведено в таблиці 1.2. Зокрема, інституційний підхід акцентує увагу на ролі правових, організаційних та нормативних механізмів, що регулюють економічні взаємовідносини між державами. У випадку, коли одна країна розцінює дії іншої як порушення

міжнародних угод або використання недобросовісних методів для отримання односторонніх переваг, це може слугувати підставою для запровадження відповідних економічних обмежень. У цьому контексті торговельні конфлікти можуть виступати механізмом відновлення рівноваги в системі міжнародних економічних відносин, а також слугувати інструментом захисту національних товаровиробників від проявів недобросовісної конкуренції та застосування демпінгових практик [8].

Таблиця 1.2

Методи сучасної торговельної війни

№ п/п	Назва методу	Характеристика
1	Тарифи та мита	Запровадження високих податків на імпортні товари для зменшення їхньої привабливості на внутрішньому ринку та підтримки національного виробника.
2	Квоти	Обмеження обсягу імпорту певних товарів для зменшення конкуренції та стимулювання розвитку місцевої економіки.
3	Санкції	Введення заборон на торговельні операції, інвестиції та інші економічні відносини з окремими країнами, що порушують міжнародні норми.
4	Кібератаки та економічне шпигунство	Використання кіберзасобів для отримання інформації про економічні плани, інновації та технології інших держав.
5	Обмеження експорту	Заборона або скорочення експорту товарів для захисту внутрішнього ринку та розвитку власного виробництва.
6	Валютні операції	Навмисна зміна курсу національної валюти для здешевлення експорту та посилення позицій на світових ринках.
7	Державна підтримка виробництва	Надання допомоги національним компаніям через субсидії, пільгові кредити чи інші стимули для підвищення їхньої конкурентоспроможності.
8	Регулювання доступу до ринку	Установлення додаткових вимог і правил, що обмежують діяльність іноземних компаній та сприяють розвитку місцевого бізнесу.

Джерело: складено автором на основі [7]

Альтернативний теоретичний підхід — кейнсіанський — розглядає торговельні війни як один із можливих інструментів державного втручання в економіку за умов порушення рівноваги між обсягами виробництва та сукупним попитом. У ситуаціях, коли значний імпорт гальмує розвиток національного виробництва, держава може тимчасово вдаватися до обмеження зовнішньої торгівлі з метою стимулювання зайнятості та пожвавлення економічної активності. У межах цієї концепції регулювання міжнародної торгівлі виступає

складовою комплексної економічної політики, спрямованої на підтримку внутрішнього ринку та посилення попиту на продукцію національних виробників.

Незважаючи на відмінності у теоретичних засадах, зазначені підходи об'єднує їх актуальність у контексті сучасних глобальних торговельних конфліктів. Зокрема, надмірна орієнтація економіки на зовнішні ринки може спонукати держави до переорієнтації виробництва на внутрішнє споживання та прагнення до економічної самодостатності, що передбачає забезпечення доступу до ключових ресурсів і товарів у межах власної або інтегрованої економічної системи [9].

Одним із найпоширеніших інструментів торговельного протистояння є підвищення митних тарифів. Зокрема, протягом тривалого періоду Сполучені Штати Америки та Китай застосовували взаємні митні обмеження щодо імпортованих товарів. США встановили мита на значний обсяг китайської продукції, включаючи електроніку, металеві вироби та пластмасові товари, загальною вартістю близько 250 млрд доларів. У відповідь Китай запровадив аналогічні заходи, підвищивши тарифи на американський експорт, зокрема на сільськогосподарську продукцію, таку як соя, кукурудза та інші харчові товари.

Прикладом тарифного регулювання також є політика Європейського Союзу щодо обмеження імпорту м'яса птиці з Бразилії, де встановлено квоту на рівні не більше 460 тис. тонн на рік. Такий підхід фактично знижує конкурентні позиції імпортованої продукції та стимулює попит на товари внутрішнього виробництва. Водночас до нетарифних інструментів належать регуляторні обмеження, зокрема вимоги уряду Індії, відповідно до яких щонайменше 30% електронної продукції, що реалізується на внутрішньому ринку, має бути вироблено в країні. Це одночасно обмежує імпорт і сприяє розвитку національного високотехнологічного сектору.

У сучасних умовах торговельні конфлікти виходять за межі традиційних економічних методів. Наприклад, російську федерацію звинувачували у здійсненні кібератак з метою впливу на виборчі процеси у США у 2016 році. Хоча такі дії мають переважно політичний характер, у певних випадках їх можна розглядати як інструмент непрямого економічного тиску, оскільки вони можуть забезпечувати доступ до стратегічно важливої інформації [9; 10].

Зі свого боку, Японія застосувала обмеження на експорт ключових компонентів для виробництва електроніки до Південної Кореї, що призвело до скорочення обсягів виробництва у технологічному секторі цієї країни. Це свідчить про ефективність подібних заходів як інструменту впливу на конкурентні позиції іншої держави [10].

Окреме місце серед інструментів економічного тиску займають санкції, які застосовуються у відповідь на порушення міжнародних норм або недобросовісну економічну діяльність. Зокрема, Сполучені Штати Америки запровадили санкції проти росії на підставі законодавчих актів, ухвалених після 2014 року. Обмеження торкнулися банківського сектору, енергетики та низки ключових організацій, пов'язаних із державними структурами.

Крім того, держави активно впроваджують політику диверсифікації постачання з метою зменшення залежності від окремих торговельних партнерів. Наприклад, Японія прагне скоротити імпорт природного газу з росії, заміщуючи його поставками зі Сполучених Штатів Америки та Австралії. Реалізація зазначеного підходу дає змогу мінімізувати загрози економічної залежності та підвищити рівень енергетичної стійкості й безпеки країни.

1.3 Інструменти та методи вирішення торговельних конфліктів у світовій економіці

Міжнародні торговельні конфлікти зазвичай виникають унаслідок прагнення держав обмежити вплив зовнішньої конкуренції та захистити

національні ринки. Для цього використовуються різноманітні інструменти, зокрема митні тарифи, технічні регламенти та інші обмежувальні заходи. З одного боку, така політика може сприяти розвитку внутрішнього виробництва та зменшенню залежності від імпорتنих поставок. З іншого — вона часто стає підґрунтям для виникнення міждержавних суперечок, особливо якщо подібні дії сприймаються як дискримінаційні або економічно необґрунтовані.

Водночас подібні конфлікти виходять за межі економічної площини та впливають на загальний стан міжнародних відносин. Держави, втягнуті у протистояння, починають розглядати одна одну як потенційних суперників або недобросовісних партнерів, що призводить до зниження рівня довіри. Як наслідок, ускладнюється взаємодія в інших важливих сферах, зокрема у науково-технічному співробітництві, інноваційній діяльності, енергетиці та інформаційному обміні. Таке погіршення відносин може мати довготривалий характер і виходити за межі суто економічних наслідків [11].

За подібних умов держави зазвичай намагаються врегулювати суперечки шляхом переговорів. Існують приклади успішного діалогу: зокрема, у 2018 році Європейський Союз і Китай досягли домовленості щодо проведення спільного розслідування випадків демпінгу китайських сонячних панелей на європейському ринку. Якщо ж дипломатичні інструменти виявляються неефективними, країни звертаються до інституційних механізмів розв'язання спорів. Так, Світова організація торгівлі забезпечує процедуру розгляду конфліктів за участю незалежних експертів, рішення яких є обов'язковими для виконання. Прикладом є суперечка між США та Китаєм щодо державної підтримки аграрного сектору, яка у 2019 році була вирішена на користь американської сторони [12].

Важливим напрямом міжнародного економічного співробітництва є укладення торговельних угод, спрямованих на зниження або усунення митних бар'єрів. Такий підхід забезпечує розвиток конкурентних відносин, спрощує

вихід суб'єктів господарювання на нові ринки збуту та розширює можливості для підприємницької діяльності. Яскравим прикладом цього є Північноамериканська угода про вільну торгівлю, яка сприяла суттєвому скороченню тарифних бар'єрів між США, Канадою та Мексикою. Наслідком її реалізації стало значне поглиблення торговельних зв'язків і збільшення обсягів взаємної торгівлі в регіоні.

Поряд із цим важливе місце в системі сучасних міжнародних економічних відносин посідає захист прав інтелектуальної власності. Саме порушення прав авторів, винахідників і компаній нерідко стає причиною міжнародних суперечок, оскільки стримує інноваційну діяльність та негативно впливає на технологічний розвиток. У зв'язку з цим особливої ваги набуває Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS), що діє в межах Світової організації торгівлі. Вона встановлює ефективні правові механізми охорони інтелектуальної власності та сприяє створенню прозорої, стабільної й прогнозованої системи міжнародного регулювання у цій сфері [13].

Ефективне врегулювання торговельних конфліктів передбачає поєднання різних підходів, зокрема використання механізмів вирішення спорів, інструментів посередництва, переговорів, а також поступового скорочення тарифних і нетарифних бар'єрів. Комплексні міжнародні угоди, які інтегрують ці елементи, створюють передумови для стабільного функціонування світової торгівлі та забезпечення рівних конкурентних умов. Включення положень щодо захисту інтелектуальної власності додатково підвищує рівень справедливості економічних відносин, стимулює інноваційну активність і розвиток творчого потенціалу; відповідні інструменти врегулювання торговельних суперечок систематизовано в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Методи вирішення торговельних суперечок

Типи регулювання	Опис	Приклад
Переговори	Переговори між сторонами для досягнення взаємоприйнятного рішення.	Угода між ЄС і Китаєм щодо демпінгу китайських сонячних панелей в ЄС (2018 рік).
Механізми врегулювання суперечок	СОТ має систему вирішення спорів, яка включає групу експертів для вислуховування аргументів сторін і прийняття обов'язкових рішень.	Рішення СОТ у справі щодо китайських субсидій виробникам зерна (2019 рік).
Двосторонні угоди	Угоди між двома країнами для вирішення суперечок, які включають правила торгівлі та інвестицій.	Угоди між двома країнами, що визначають механізм вирішення суперечок, наприклад, США та Мексика.
Зменшення та скасування тарифів	Торгові угоди часто знижують або скасовують тарифи на товари, сприяючи чесній конкуренції і зменшенню торговельних бар'єрів.	НАФТА: скасування тарифів на більшість товарів між США, Канадою та Мексикою, що призвело до зростання торгівлі.
Захист інтелектуальної власності	Угоди регулюють стандарти для захисту прав інтелектуальної власності, сприяючи винагороді новаторів і запобігаючи недобросовісній конкуренції.	Угода ТРІПС СОТ щодо захисту прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні.
Найкращий варіант	Поєднання механізмів врегулювання суперечок, посередництва, переговорів, зниження тарифів і захисту інтелектуальної власності для ефективного вирішення суперечок.	Успішні торгові угоди, що включають всі ці елементи, створюють рівні умови для взаємовигідної торгівлі та зростання.

Джерело: складено автором на основі [14]

Отже, міжнародні торговельні угоди виступають одним із ключових інструментів регулювання глобальної торгівлі, забезпечуючи ефективне врегулювання конфліктних ситуацій, запобігання торговельним спорам та створення сприятливих умов для розвитку добросовісної конкуренції [15].

У таблиці 1.3 систематизовано основні підходи до врегулювання міжнародних торговельних спорів, які спрямовані на підтримку добросовісної конкуренції та забезпечення стабільності розвитку світової торгівлі. Серед ключових інструментів виділяють переговори, інституційні процедури розв'язання конфліктів, укладання двосторонніх і багатосторонніх угод,

лібералізацію тарифних і нетарифних обмежень, а також механізми захисту прав інтелектуальної власності. Кожен із зазначених підходів характеризується власними особливостями застосування та різною ефективністю залежно від специфіки конфлікту, рівня його загострення і економічних інтересів сторін.

Одним із найбільш гнучких і водночас найменш конфронтаційних способів урегулювання суперечок є переговори, оскільки вони дають змогу сторонам самостійно знаходити компромісні рішення без залучення зовнішніх структур. Проте у випадках поглиблення конфлікту зростає роль формалізованих механізмів, що діють у межах міжнародних організацій, зокрема Світова організація торгівлі. Такі інституційні процедури забезпечують неупереджений розгляд претензій та сприяють дотриманню встановлених норм і правил міжнародної торгівлі.

Важливу роль у розвитку міжнародних економічних відносин відіграють двосторонні та багатосторонні торговельні угоди, які створюють нормативно-правову основу співпраці між державами та сприяють попередженню можливих торговельних суперечок. Скорочення тарифних і нетарифних обмежень забезпечує ширший доступ до зовнішніх ринків, підвищує конкурентоспроможність національних виробників та стимулює розвиток міжнародної торгівлі. Особливе значення має також належний захист прав інтелектуальної власності, зокрема в межах Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS), яка сприяє інноваційній діяльності та забезпечує рівні конкурентні умови на світовому ринку.

Комплексне використання зазначених механізмів дає можливість узгодити національні економічні інтереси з принципами функціонування глобальної торговельної системи. Це сприяє зниженню рівня конфліктності в міжнародних економічних відносинах, підвищенню прогнозованості торговельної політики та створенню сприятливого середовища для розвитку міжнародного співробітництва. У стратегічній перспективі реалізація такого підходу

забезпечує передумови для сталого економічного зростання, поглиблення інтеграційних процесів і посилення глобальної економічної стабільності та безпеки.

Висновки до розділу

Узагальнюючи викладений матеріал, слід зазначити, що міжнародні торговельні війни є складним і багатовимірним явищем, яке формується під впливом економічних, політичних та інституційних чинників. Їх виникнення здебільшого зумовлене прагненням держав захистити національні економічні інтереси, зменшити залежність від імпорту та посилити власні позиції у світовій торговельній системі. Водночас ключовими причинами загострення торговельних конфліктів виступають протекціоністська політика, порушення міжнародних торговельних правил, застосування дискримінаційних заходів і недобросовісна конкуренція.

Дослідження показало, що сучасні торговельні війни реалізуються через широкий спектр інструментів, серед яких провідне місце займають тарифні та нетарифні обмеження, санкції, валютне регулювання, обмеження експорту та інші механізми економічного впливу. При цьому такі заходи дедалі частіше доповнюються політичними та інформаційними інструментами, що свідчить про ускладнення характеру міжнародних економічних відносин.

Разом із тим наслідки торговельних конфліктів є неоднозначними. З одного боку, вони можуть стимулювати розвиток національного виробництва, сприяти імпортозаміщенню та підвищенню конкурентоспроможності економіки. З іншого — призводять до скорочення обсягів міжнародної торгівлі, зростання цін, уповільнення глобального економічного зростання та загострення міждержавної напруженості. Крім того, такі конфлікти негативно впливають на рівень довіри між країнами та ускладнюють міжнародну співпрацю в інших сферах.

Важливим висновком є те, що ефективне врегулювання торговельних суперечок можливе лише за умови комплексного підходу, який поєднує переговорні механізми, інституційні процедури вирішення спорів, укладання міжнародних угод, а також поступову лібералізацію торгівлі. Особливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації та правові інструменти, що забезпечують дотримання правил і баланс інтересів сторін.

Отже, забезпечення стабільності світової торговельної системи потребує досягнення рівноваги між захистом національних інтересів і дотриманням принципів вільної торгівлі. Саме такий збалансований підхід є запорукою зниження конфліктності у міжнародних економічних відносинах та формування передумов для сталого розвитку глобальної економіки.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ТА ГЕОПОЛІТИЧНЕ СУПЕРНИЦТВО США І КИТАЮ

2.1 Розвиток американо-китайського торговельного конфлікту: хронологічний аналіз

Торговельне протистояння між Сполучені Штати Америки та Китай, що розпочалося у 2018 році, вважається одним із найзначніших економічних конфліктів ХХІ століття. З часом воно трансформувалося у тривалу торговельну війну, яка супроводжувалася неодноразовим взаємним підвищенням тарифів. Такі дії істотно вплинули на функціонування глобальних ланцюгів постачання, динаміку міжнародної торгівлі та загальний стан макроекономічної стабільності.

22 березня 2018 року адміністрація Дональд Трамп оголосила про запровадження масштабних тарифів на імпорт із Китаю на суму щонайменше 50 млрд доларів США. Підставою для цього стали звинувачення китайської сторони у порушенні прав інтелектуальної власності та неправомірному використанні американських технологій. Обмеження охопили широкий перелік товарів, включаючи продукцію легкої промисловості та електроніку, а також передбачали обмеження щодо китайських інвестицій у США.

Наступним етапом ескалації стало введення 6 липня 2018 року додаткових мит на китайські товари загальною вартістю 34 млрд доларів. Понад 800 товарних позицій, серед яких продукція промислового та транспортного секторів, побутова техніка й медичне обладнання, підпали під 25-відсоткове мито. У відповідь Китай застосував дзеркальні заходи, встановивши тарифи на понад 500 американських товарів, зокрема на аграрну продукцію — сою, м'ясо та морепродукти.

Подальше загострення відбулося 4 жовтня 2018 року, коли віцепрезидент США Майк Пенс виступив із програмною промовою, в якій було задекларовано перехід до більш жорсткої політики щодо Китаю. Було підкреслено пріоритет

конкуренції над співпрацею, а також висловлено звинувачення на адресу Китаю у здійсненні «економічної агресії», порушенні прав людини, цензурі та втручанні у внутрішні справи США [16].

1 грудня 2018 року у Канаді за запитом США була затримана фінансова директорка компанії Huawei Мен Ваньчжоу. Її звинуватили у порушенні санкційного режиму щодо Ірану та фінансових зловживаннях. У відповідь китайська сторона затримала двох громадян Канади, що спричинило подальше загострення дипломатичних відносин.

6 березня 2019 року компанія Huawei ініціювала судовий позов проти уряду США у зв'язку із заборобою використання її обладнання державними установами. Паралельно адміністрація Трампа розгорнула активну міжнародну кампанію, закликаючи союзників відмовитися від використання китайських технологій, зокрема у сфері розбудови мереж 5G, аргументуючи це загрозами кібербезпеці.

Після безрезультатних переговорів 10 травня 2019 року США підвищили мита з 10% до 25% на китайські товари загальною вартістю 200 млрд доларів. У відповідь Китай оголосив про аналогічне підвищення тарифів на американську продукцію приблизно на 60 млрд доларів, що свідчило про подальше загострення конфлікту та небажання сторін йти на поступки.

5 серпня 2019 року, після знецінення китайської валюти, адміністрація США вперше з 1994 року офіційно визнала Китай валютним маніпулятором. Хоча це рішення мало здебільшого символічний характер, воно стало важливим політичним сигналом на тлі нових тарифних заходів, які охопили майже весь імпорт із Китаю. Китайська сторона, зі свого боку, попередила про можливі негативні наслідки для глобальних фінансових ринків.

27 листопада 2019 року президент США Дональд Трамп підписав закон «Про права людини та демократію в Гонконзі», який раніше отримав підтримку більшості в Конгресі. Документ передбачав можливість запровадження санкцій

проти осіб, причетних до порушень прав людини в Гонконзі, а також зобов'язував американську сторону здійснювати регулярну оцінку рівня автономії регіону від центральної влади Китаю.

Важливим етапом у спробах врегулювання торговельного протистояння між Сполучені Штати Америки та Китай стало підписання 15 січня 2020 року так званої «першої фази» торговельної угоди. Документ був укладений за участю президента США Дональд Трамп та віцепрем'єра Державної ради Китаю Лю Хе. Угода передбачала часткове зниження тарифного тиску з боку США, а також зобов'язання Китаю суттєво збільшити імпорт американських товарів, зокрема продукції аграрного сектору та автомобільної промисловості, на суму близько 200 млрд доларів упродовж двох років. Окрему увагу було приділено посиленню механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

Подальший розвиток подій значною мірою визначився глобальною пандемією COVID-19. Уже 31 січня 2020 року адміністрація США запровадила обмеження на в'їзд іноземців, які перебували в Китаї, реагуючи на спалах вірусу в місті Ухань. У березні Всесвітня організація охорони здоров'я офіційно оголосила про пандемію, що швидко поширилася більш ніж у ста країнах світу. У цей період між США та Китаєм посилювалися взаємні звинувачення щодо походження та поширення вірусу, що спричинило подальше загострення політичної напруженості.

18 березня 2020 року китайська влада ухвалила рішення про вислання щонайменше тринадцяти журналістів провідних американських видань, зокрема The New York Times, The Wall Street Journal та The Washington Post. Окрім цього, було висунуто вимоги щодо розкриття інформації про діяльність іноземних медіа на території Китаю. Такі кроки стали відповіддю на обмеження, запроваджені США щодо китайських журналістів і надання статусу «іноземних місій» державним ЗМІ КНР.

Подальша ескалація відбулася 14 липня 2020 року, коли президент США Дональд Трамп підписав указ про припинення дії спеціального торговельного статусу Гонконг у відповідь на ухвалення Китаєм закону про національну безпеку для цього регіону. Одночасно було запроваджено санкційні обмеження щодо осіб і організацій, які, за оцінкою американської сторони, причетні до обмеження автономії Гонконгу. Китай, зі свого боку, заявив про намір застосувати аналогічні заходи у відповідь [17].

22 липня 2020 року США зобов'язали Китай закрити генеральне консульство в місті Х'юстон, мотивуючи це підозрами у шпигунстві та незаконному отриманні інтелектуальної власності. У відповідь китайська сторона закрила американське консульство в Ченду, що стало ще одним проявом загострення дипломатичних відносин.

У 2020 році державний секретар США Майк Помпео виступив із програмною промовою «Комуністичний Китай та майбутнє вільного світу», яка засвідчила суттєву трансформацію зовнішньополітичного курсу США. У ній було підкреслено завершення етапу стратегічної співпраці з Китаєм та акцентовано увагу на проблемах, пов'язаних із недобросовісною торговельною практикою, порушеннями прав людини та зростанням геополітичної напруженості.

У завершальний період перебування при владі адміністрація Дональд Трамп упродовж листопада–грудня 2020 року прагнула закріпити жорсткий курс щодо Китай. Зокрема, директор національної розвідки США Джон Реткліфф охарактеризував Китай як головну загрозу для американської національної безпеки. У цей період Міністерство торгівлі США розширило перелік обмежень, включивши до нього низку китайських компаній, серед яких Semiconductor Manufacturing International Corporation. Додатково було посилено візові обмеження для представників Комуністичної партії Китаю, а також

введено нові санкції проти посадовців, причетних до порушень прав людини в Гонконг та Сіньцзян.

21 січня 2021 року, в останній день президентського терміну Трампа, державний секретар Майк Помпео заявив, що дії Китаю щодо уйгурського населення в Сіньцзяні можуть кваліфікуватися як геноцид і злочини проти людяності. Сполучені Штати Америки стали першою державою, яка офіційно використала таке визначення, тоді як китайська сторона відкинула ці звинувачення. Згодом адміністрація Джо Байден підтримала цю позицію та запровадила обмеження на імпорт продукції з відповідного регіону.

Перший безпосередній контакт між новою адміністрацією США та китайськими представниками відбувся 19 березня 2021 року в місті Анкоридж. Переговори продемонстрували глибокі розбіжності між сторонами та завершилися без досягнення конкретних домовленостей. Надалі адміністрація Байдена зберегла значну частину обмежувальних заходів, запроваджених попередньою владою, включаючи тарифну політику, санкції проти китайських чиновників і обмеження інвестицій у компанії, пов'язані з військовою сферою Китаю. Водночас було зроблено акцент на зміцненні співпраці із союзниками та збільшенні внутрішніх інвестицій у технологічний сектор і інфраструктуру для підвищення конкурентоспроможності США.

14 червня 2021 року НАТО у своєму офіційному комюніке вперше визначило Китай як чинник стратегічного виклику для безпеки міжнародного порядку та самого альянсу. Це свідчило про розширення геополітичного виміру американо-китайського протистояння та залучення до нього ширшого кола міжнародних партнерів.

Попри наявні суперечності, 10 листопада 2021 року США та Китай досягли певного прогресу в окремих напрямках співпраці. Під час кліматичного саміту ООН у Глазго сторони підписали спільну заяву, яка передбачала активізацію співробітництва у сфері протидії зміні клімату. Домовленості

охоплювали розвиток відновлюваної енергетики, удосконалення регуляторних підходів та впровадження сучасних екологічних технологій, що демонструє можливість вибіркової кооперації навіть за умов конфлікту [18].

15 листопада 2021 року відбулися перші офіційні переговори між Джо Байденом та Сі Цзіньпіном у форматі відеоконференції. Хоча суттєвих домовленостей досягнуто не було, сторони обговорили ключові розбіжності, зокрема питання прав людини, статусу Тайваню та геополітичних інтересів. Сам факт проведення діалогу був оцінений як позитивний сигнал щодо зниження напруженості.

4 лютого 2022 року США оголосили дипломатичний бойкот зимових Олімпійських ігор у Пекін, обґрунтовуючи це порушеннями прав людини, зокрема в Сіньцзяні. До цієї ініціативи приєдналися Австралія, Канада та Велика Британія. Китай розцінив такі дії як політизацію спортивних заходів і чинник загострення міжнародної напруженості.

На тлі російського вторгнення в Україну 18 березня 2022 року відбулися відеопереговори між Джо Байденом і Сі Цзіньпіном. Американська сторона застерегла Китай від можливих наслідків у разі підтримки Росії, тоді як Китай утримався від прямого засудження дій Володимир Путін та критично оцінив санкційну політику Заходу. Водночас обидві сторони висловили підтримку мирному врегулюванню конфлікту.

26 травня 2022 року державний секретар США Ентоні Блінкен у програмному виступі визначив Китай як головний довгостроковий виклик для міжнародного порядку, наголосивши на необхідності зміцнення конкурентних позицій США при уникненні прямої конфронтації.

Подальше загострення відбулося 2 серпня 2022 року після візиту спікера Палати представників США Ненсі Пелосі до Тайваню. У відповідь Китай призупинив низку двосторонніх переговорів зі США, зокрема у сфері клімату, а

також провів масштабні військові навчання поблизу острова, що значно підвищило рівень напруженості в регіоні.

7 жовтня 2022 року Міністерство торгівлі США запровадило комплексні обмеження на постачання до Китаю високотехнологічних мікročіпів та обладнання для їх виробництва. Такі заходи були обґрунтовані ризиками використання цієї продукції у військовій сфері, а також питаннями дотримання прав людини.

14 листопада 2022 року Джо Байден і Сі Цзіньпін провели першу особисту зустріч після вступу Байдена на посаду президента. Під час переговорів сторони заявили про намір стабілізувати двосторонні відносини та відновити ефективні канали комунікації, водночас визнавши наявність суттєвих розбіжностей, зокрема щодо Тайваню, прав людини та глобальної безпеки [19].

Новий виток напруженості виник 4 лютого 2023 року, коли США збили китайський аеростат, який, за твердженням американської сторони, використовувався з розвідувальною метою. Китай заперечив ці звинувачення, наголосивши, що йдеться про цивільний метеорологічний апарат, який відхилився від курсу. Інцидент спричинив подальше ускладнення дипломатичних відносин між країнами.

15 листопада 2023 року відбулася зустріч лідерів США та Китаю в Сан-Франциско, під час якої було розглянуто широкий спектр питань, включаючи ситуацію навколо Тайваню, регіональну безпеку, а також міжнародні конфлікти, зокрема в Україні та на Близькому Сході.

У квітні 2024 року державний секретар США Ентоні Блінкен здійснив офіційний візит до Китаю, де провів переговори з вищим керівництвом країни, включаючи Сі Цзіньпіна. Ключовими темами стали можливе сприяння Китаю Росія, ядерні програми Північна Корея та конфлікти на Близькому Сході. Невдовзі після цього США запровадили нові митні обмеження на китайські електромобілі та інші екологічні товари.

2 квітня 2025 року, після повернення до влади, Дональд Трамп ініціював нову фазу ескалації торговельного конфлікту. Було оголошено про безпрецедентне підвищення тарифів, найбільше з часів Закон Смута-Хоулі про тарифи. У відповідь Китай застосував симетричні заходи. Станом на квітень 2025 року рівень мит досяг рекордних значень: приблизно 145% на китайські товари у США та 125% на американську продукцію в Китаї. Паралельно було запроваджено додаткові обмеження, що стосувалися енергетичних ресурсів і аграрної продукції [18].

Таблиця 2.1

Хронологія основних етапів тарифного протистояння між США та Китаєм
(2018–2025)

Рік	Події
2018	США запровадили мита на сонячні панелі, пральні машини, сталь і алюміній; Китай відповів симетричними заходами. Обидві сторони обмінялися митами на \$34, \$16 та \$200 млрд (США) і \$34, \$16 та \$60 млрд (Китай). Китай знизив базові тарифи на фармацевтику, споживчі товари, автомобілі, ІТ-продукцію та промислові товари. США підвищили мита на сталь з Туреччини.
2019	Китай тимчасово скасував мита на американські авто. США знизили мита на сонячні панелі та пральні машини, виключили Канаду і Мексику з мит на сталь та алюміній, знизили мита для Туреччини. Збільшено мита США на \$200 млрд імпорту з Китаю (до 25%). Китай відповів на частину американських мит (до \$75 млрд). США запровадили мита на імпорт з ЄС через суперечку щодо Airbus.
2020	США і Китай частково знизили мита, зокрема з 15% до 7.5% (США), та вдвічі — з боку Китаю. США поширили мита на товари, що містять сталь та алюміній. США коригували мита на продукцію з ЄС. Відновлені мита на алюміній з Канади (10%), але невдовзі скасовані. Китай знизив тарифи на ІТ-товари.
2021	Китай і США знизили тарифи: Китай — на сталь, США — на японські товари. США призупинили мита на товари з ЄС та Великої Британії. Китай знову знизив тарифи на ІТ-продукти.
2022	США перевели мита на імпорт сталі та алюмінію з ЄС, Японії, Великої Британії у формат тарифних квот. Китай обнулив тарифи на вугілля та знову знизив мита на ІТ-продукцію.
2023	Китай знизив тарифи на обрані товари, але підвищив на заморожене м'ясо птиці. США скасували мита на пральні машини та знизили мита на сонячні панелі.
2024	Китай оновив тарифи, США знизили мита на сонячні панелі. Запроваджено нові мита на китайські електромобілі.
2025	США масово підвищили мита на китайські товари (включно з вольфрамом, пластинами, полікремнієм), а також на товари з країн із торговельним профіцитом (до 125%). Китай відповів кількома хвилями тарифних заходів — до 84% і більше. Частину товарів з мит виведено.

Джерело: складено автором на основі [18]

Аналіз подій, узагальнених у таблиці 2.1, дає підстави стверджувати, що тарифне протистояння між Сполучені Штати Америки та Китай у період 2018–2025 років набуло системного та тривалого характеру, вийшовши далеко за межі класичного торговельного спору. Конфлікт охопив широкий спектр секторів економіки — від сировинних галузей до високотехнологічного виробництва — і розвивався хвилеподібно, коли фази ескалації змінювалися періодами часткового послаблення напруженості.

У процесі протистояння сторони використовували не лише інструменти підвищення тарифів, але й активно вдавалися до їх перегляду, коригування та реформування власної торговельної політики. Попри окремі спроби досягнення компромісів і тимчасового пом'якшення обмежень, загальна динаміка розвитку конфлікту свідчить про посилення протекціоністських тенденцій і зростання ролі торговельних бар'єрів як одного з ключових інструментів економічного впливу.

Отже, американо-китайське торговельне протистояння еволюціонувало у складне багатовимірне явище, що поєднує економічні, політичні та технологічні складові та продовжує суттєво впливати на трансформацію міжнародної торговельної системи й глобальні економічні процеси.

2.2 Економічне зростання Китаю в умовах глобальної торговельної інтеграції

Сполучені Штати Америки та Китай є найбільшими економіками світу, тому характер їхньої взаємодії має визначальний вплив як на національні господарства обох держав, так і на функціонування глобальної економіки загалом. За оцінками Світовий банк, у 2023 році на ці дві країни припадало приблизно 43 % світового ВВП і майже 48 % обсягів глобального виробництва.

Китай продовжує залишатися одним із ключових торговельних партнерів США, посідаючи третє місце серед напрямів американського експорту після

Канади та Мексики. У 2024 році обсяг експорту товарів зі США до Китаю перевищив 195 млрд доларів, що свідчить про значний рівень взаємної економічної залежності. Тенденції імпорту між країнами відображено на рисунку 2.1.

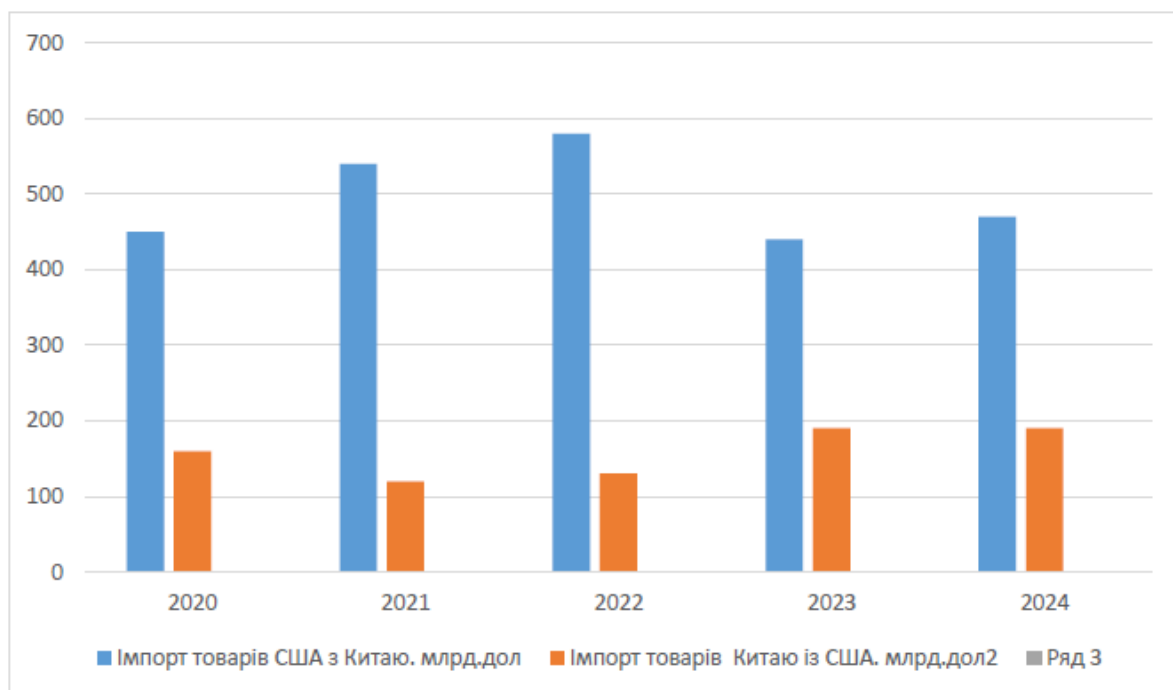

Рис 2.1 Динаміка імпорту товарів між США та Китаєм у 2020–2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [20]

Незважаючи на певне скорочення дефіциту торговельного балансу США у відносинах із Китаєм до мінімальних значень з 2009 року, він і надалі залишається найбільшим серед усіх торговельних партнерів країни. Частка китайської продукції на американському ринку становить близько 13,5 %, поступаючись лише імпорту з Мексики. Основу імпорту складають високотехнологічні товари, зокрема електроніка, комп'ютерна техніка, акумулятори, ігрові пристрої та інша продукція технологічного сектору.

Важливо також відзначити роль Китаю у фінансовій системі США. Країна володіє значним обсягом американських державних цінних паперів — приблизно 760 млрд доларів у вигляді казначейських облігацій. За цим

показником Китай посідає друге місце після Японії серед іноземних кредиторів США, що підкреслює його суттєвий вплив на фінансово-економічну стабільність Сполучених Штатів [21].

Аналіз графічних показників свідчить про виражену нерівномірність у структурі та масштабах торговельних потоків між Сполучені Штати Америки та Китай упродовж 2020–2024 років. Така диспропорція відображає наявність стійкого торговельного дисбалансу між двома країнами, який виступає одним із ключових факторів загострення їхнього економічного протистояння.

Зменшення обсягів торгівлі у третьому кварталі 2023–2024 років зумовлене комплексом взаємопов'язаних чинників. Серед них варто виділити вплив тарифних і нетарифних обмежень, а також зміни у структурі глобальних ланцюгів постачання. Зокрема, переміщення виробничих потужностей та активізація політики диверсифікації імпорتنих джерел сприяли трансформації міжнародних торговельних потоків, що безпосередньо відобразилося на динаміці двостороннього товарообігу між США та Китаєм.

Дослідження динаміки експорту між Сполучені Штати Америки та Китай у 2019–2023 роках підтверджує існування стійкої асиметрії у двосторонніх торговельних відносинах. Упродовж усього аналізованого періоду обсяги китайського експорту до США значно перевищували американський експорт до Китаю, що чітко ілюструється на рисунку 2.2. Зокрема, у 2022 році поставки китайських товарів досягли пікового рівня — близько 590 млрд доларів США, тоді як американський експорт становив приблизно 160 млрд доларів. У 2023 році спостерігалось певне зниження обсягів взаємної торгівлі, однак дисбаланс залишився практично незмінним.

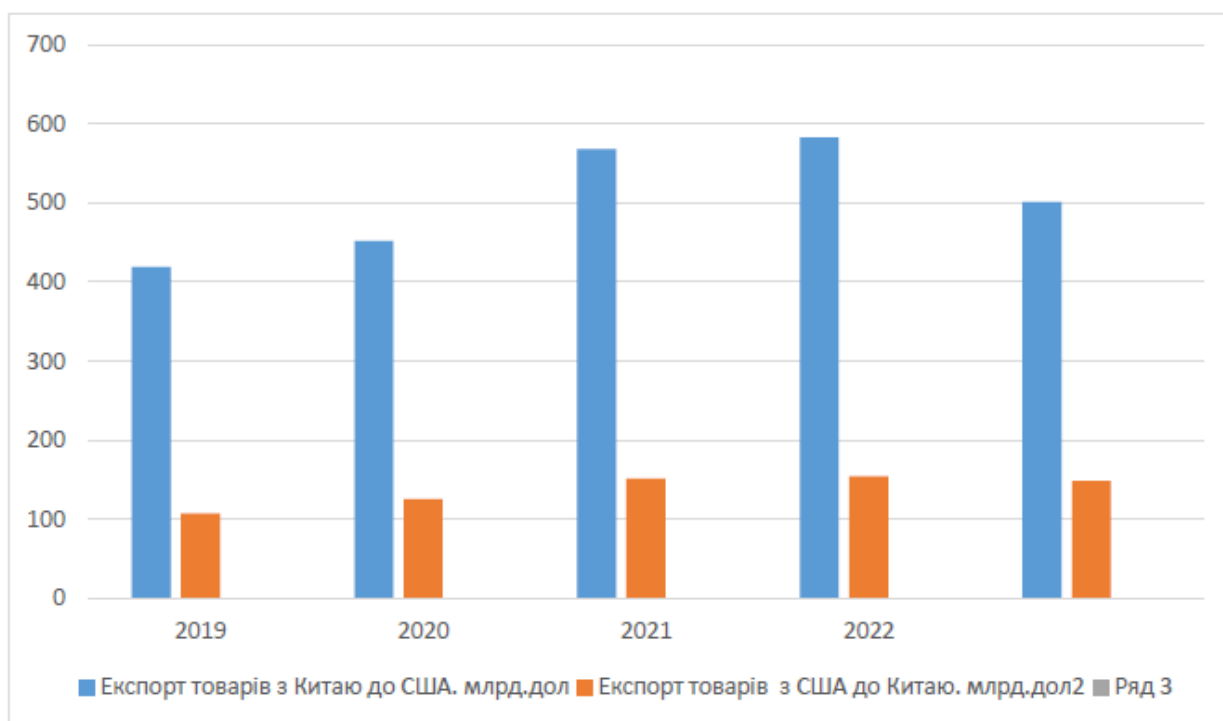

Рис 2.2 Експортна динаміка між Китаєм і США у 2019–2023 роках

Джерело: складено автором на основі [22]

Причини такого розриву мають структурний характер і пов'язані з відмінностями в економічних моделях обох країн. Йдеться, зокрема, про різний ступінь відкритості ринків, відмінності у конкурентоспроможності національних виробників, а також наявність обмежень доступу до окремих стратегічних секторів економіки. У результаті ця асиметрія виступає важливим фактором напруженості у двосторонніх торговельних відносинах. У відповідь обидві сторони активно застосовують протекціоністські заходи, включаючи митні тарифи, квоти, санкції та різноманітні нетарифні інструменти регулювання.

У 2020 році адміністрація Дональд Трамп уклала з Китаєм так звану «угоду першої фази», яка мала на меті часткове врегулювання торговельного конфлікту та захист економічних інтересів США. Документ передбачав, зокрема, зобов'язання Китаю збільшити закупівлі американської продукції

приблизно на 200 млрд доларів. Однак, за оцінками експертів, реалізація цих домовленостей відбулася не в повному обсязі, що стало предметом критики з боку аналітиків і економістів [21].

Попри зміну політичного керівництва, основні обмежувальні заходи залишилися чинними. Президент Джо Байден зберіг мита на китайський імпорт загальним обсягом близько 360 млрд доларів, запроваджені попередньою адміністрацією, а також розширив сферу їх застосування. Зокрема, було істотно підвищено тарифи на китайські електромобілі (приблизно у чотири рази), а також на продукцію металургійної та напівпровідникової галузей, що відображено на рисунку 2.3. Додатково впроваджено регуляторні обмеження, спрямовані на обмеження доступу Китаю до передових технологій, а також введено заборони на окремі інвестиції американських компаній у китайські проєкти, пов'язані з оборонним сектором.

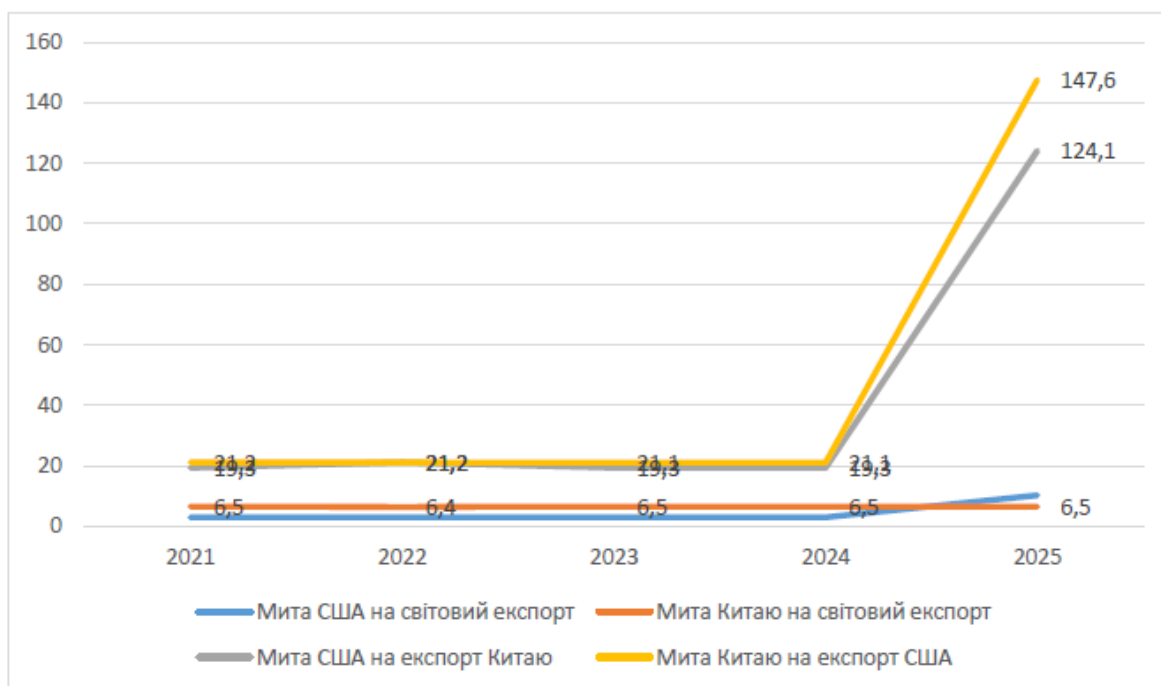

Рис 2.3 Тарифні ставки США та Китаю

Джерело: складено автором на основі [23]

Графічний аналіз свідчить, що впродовж 2021–2024 років тарифна політика між Сполучені Штати Америки та Китай залишалася відносно стабільною, із незначними відхиленнями між рівнем ставок у двосторонній і глобальній торгівлі. Водночас у 2025 році зафіксовано різке зростання тарифів, що вказує на перехід конфлікту до нового етапу ескалації. Особливо показовим є підвищення мит з боку Китаю на американський експорт приблизно до 147,6%, що перевищує навіть збільшені ставки США щодо китайської продукції (близько 124,1%). Така тенденція свідчить про посилення протекціоністських підходів і активне використання тарифних інструментів як засобу стратегічного впливу.

Незважаючи на взаємну вигоду від економічної співпраці, двосторонні відносини супроводжуються низкою структурних проблем, особливо для американської економіки. Дослідження Девід Аутор, Девід Дорн та Гордон Хансон засвідчило, що зростання імпорту з Китаю суттєво вплинуло на зайнятість у виробничому секторі США. Це пояснюється швидким збільшенням імпортних потоків, нижчими витратами на робочу силу в Китаї та широкою галузевою диверсифікацією його промисловості. Окрім економічних наслідків, дослідники відзначають посилення політичної поляризації в регіонах, що зазнали найбільших втрат, що частково сприяло зростанню підтримки популістських політичних сил, зокрема Дональд Трамп. У 2024 році економіст Бред В. Сетсер охарактеризував нову хвилю зростання китайського експорту — передусім у сферах електромобілів, сонячної енергетики та інших «зелених» технологій — як «другий китайський шок» [24].

Вагомим чинником формування торговельної політики залишається аспект національної безпеки. Американська сторона дедалі частіше оцінює економічну взаємодію з Китаєм крізь призму потенційних ризиків, зокрема у сфері цифрових технологій, кібербезпеки та обробки даних. У цьому контексті значний резонанс отримала діяльність мобільного застосунку TikTok, який

належить компанії ByteDance. Під час першої каденції Дональда Трампа було ініційовано обмеження щодо використання цієї платформи через можливі загрози національній безпеці. У квітні 2024 року президент Джо Байден підписав закон, який передбачав передачу контролю над TikTok американському власнику або обмеження діяльності застосунку на території США.

Китайська сторона розцінила такі кроки як форму економічного тиску, тоді як сама компанія вказувала на можливе порушення Перша поправка до Конституції США, що гарантує свободу слова. Водночас уряд США наполягав на законності своїх дій. Остаточне рішення ухвалив Верховний суд США, який визнав відповідні обмеження правомірними. Проте на початку нового президентського терміну Дональд Трамп надав компанії додатковий 75-денний період для відтермінування виконання заборони.

Проблема дотримання прав інтелектуальної власності залишається одним із ключових джерел напруженості у відносинах між США та Китаєм. Американські урядові структури та бізнес неодноразово висували звинувачення щодо незаконного копіювання технологій, виробництва контрафактної продукції, порушення авторських прав і використання неліцензійного програмного забезпечення китайськими компаніями. За оцінками Національне бюро азіатських досліджень, оприлюдненими у 2017 році, щорічні втрати США від таких практик становили від 225 до 600 млрд доларів [25].

Додатковим фактором є специфіка економічної моделі Китаю, яка передбачає активну роль держави у регулюванні економіки. Іноземні компанії, що прагнуть працювати на китайському ринку, часто стикаються з вимогами передачі технологій як умовою доступу до ведення бізнесу. Хоча китайське законодавство у сфері інтелектуальної власності зазнало значних змін і вдосконалення протягом останніх років, на практиці випадки порушення прав залишаються поширеними. Значна їх частина пов'язана з діяльністю державних

підприємств або компаній, які отримують підтримку в межах реалізації державної промислової політики.

Підтримуючи розвиток стратегічно важливих галузей, зокрема відновлюваної енергетики та енергоефективних технологій, уряд Китаю реалізує політику формування так званих «національних чемпіонів» — компаній, здатних успішно конкурувати на глобальному ринку. Такий підхід посилює конкурентне протистояння зі Сполучені Штати Америки, особливо у високотехнологічних секторах. Частина експертів оцінює цю політику як неефективну з погляду оптимального розподілу ресурсів, однак визнає її потенційно дестабілізуючий вплив на міжнародну конкуренцію, оскільки компанії з інших країн не мають доступу до співставного рівня державної підтримки.

Американська сторона також підкреслює, що значна частина китайських державних підприємств фактично перебуває під контролем уряду та не функціонує за принципами вільного ринку. Водночас діяльність американських компаній на китайському ринку залишається економічно вигідною: щорічні прибутки перевищують 200 млрд доларів, значна частина яких реінвестується у внутрішню економіку США, підтримуючи інноваційний розвиток, виробництво та зайнятість. Разом із тим упродовж останніх років спостерігається скорочення обсягів китайських інвестицій у США, що пов'язано з посиленням державного контролю у сфері зовнішньоекономічної діяльності, зокрема у двосторонніх відносинах.

Для Китаю економічна взаємодія з провідними державами, передусім зі США, має стратегічне значення. Вступ країни до Світової організації торгівлі у 2001 році став важливим імпульсом для її економічного зростання. Відтоді обсяг економіки Китаю зріс більш ніж у п'ять разів (з урахуванням інфляції), що дозволило країні посісти друге місце у світі за масштабами економіки, а за окремими макроекономічними показниками — вийти на провідні позиції. Це

сприяло як розвитку національного бізнесу, так і підвищенню рівня добробуту населення, зокрема через формування нової генерації підприємців і зростання частки заможних верств суспільства [26].

2.3 Інституційне балансування Китаю у відповідь на геополітичну стратегію США

Сучасний етап розвитку міжнародної торгівлі відзначається суттєвими структурними змінами. Незважаючи на зусилля Світова організація торгівлі щодо підтримки принципів лібералізації, дедалі більше держав схильються до використання протекціоністських інструментів з метою захисту національних економічних інтересів. Унаслідок цього глобальна торговельна система функціонує в умовах підвищеної невизначеності та постійної трансформації правил, що значною мірою зумовлено, зокрема, протистоянням між Сполученими Штатами Америки та Китаєм.

Вплив цього конфлікту є відчутним як для світової економіки загалом, так і для окремих національних господарств. Зокрема, після запровадження тарифних обмежень фондовий ринок США продемонстрував падіння більш ніж на 2%, а темпи зростання валового внутрішнього продукту почали знижуватися вже у 2018 році. Подібна динаміка спостерігалася і в країнах єврозони, де економічне зростання уповільнилося з 0,9% до приблизно 0,1–0,5%. Це свідчить про те, що торговельна війна між США та Китаєм мала негативні наслідки не лише для цих держав, а й для ширшого кола економік.

У 2018 році значний міжнародний резонанс викликало рішення США запровадити мита на імпорт сталі та алюмінію, що вплинуло на численні країни. У відповідь Європейський Союз також застосував тарифні обмеження щодо американської продукції. Попри те, що окремі держави отримали винятки, загалом такі дії сприяли загостренню торговельних суперечок. Водночас ініціативи лібералізації, зокрема в межах Трансатлантичне партнерство з

торгівлі та інвестицій, виглядали непослідовними на тлі посилення протекціоністської політики. Експерти зазначають, що під час переговорів адміністрація Дональд Трамп прагнула досягти додаткових економічних і політичних переваг [26].

Водночас торговельно-економічні зв'язки між США та Європейським Союзом залишаються одними з найбільших у світі: їхній річний обсяг перевищує 1,3 трлн доларів, значна частина якого припадає на сферу послуг. Попри періодичне запровадження обмежень, у 2019 році взаємна торгівля продовжувала зростати, хоча темпи цього зростання дещо сповільнилися. На початку 2020-х років тарифні суперечки між сторонами набули більшої публічності та політичної ваги.

Окремим аспектом є умови ведення бізнесу в Китаї, які для іноземних компаній стають дедалі складнішими. Зокрема, розширення законодавчих механізмів, пов'язаних із застосуванням антисанкційних норм (наприклад, AFSL), створює додаткові ризики для компаній, що одночасно підпадають під юрисдикцію Китаю та держав, які застосовують санкції або експортний контроль (табл.2.2) У таких умовах виконання вимог одного правового поля може суперечити нормам іншого.

Це, своєю чергою, призводить до зростання правової невизначеності для іноземного бізнесу, який змушений орієнтуватися в широких і часто нечітко визначених категоріях, таких як «дискримінаційні обмежувальні заходи» або «дії, що шкодять інтересам розвитку КНР». Таким чином, сучасне середовище міжнародної торгівлі характеризується не лише загостренням економічної конкуренції, а й ускладненням правового регулювання, що вимагає від суб'єктів господарювання високого рівня адаптивності та стратегічного підходу до здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 2.2

Основні ризики для іноземного бізнесу в Китаї у зв'язку з дією AFSL
(2021–2025)

Категорія ризику	Суть ризику	Потенційні наслідки	Приклади або сектори, що під загрозою
Правовий комплаєнс	Суперечності між законами КНР та іншими країнами	Юридична відповідальність за виконання іноземних санкцій у Китаї	Технологічні, енергетичні, фінансові компанії
Замороження активів	AFSL дозволяє вилучення/замороження майна (включно з IP, цінними паперами)	Втрата контролю над активами в КНР	R&D компанії, патентовласники, ІТ
Порушення ланцюгів постачання	Партнери можуть бути визнані "санкційними суб'єктами"	Збої в поставках, затримки, необхідність змінити партнерів	Виробництво, машинобудування, логістика
Невизначеність у тлумаченні	Широкі і розмиті формулювання ("школа інтересам розвитку КНР")	Важко спрогнозувати, які дії викличуть санкції	Усі сектори, що мають експортно-орієнтовану діяльність
Ризик репутації	Співпраця з "недружніми" до КНР структурами	Може призвести до втрати китайських партнерів або клієнтів	Банки, інвестфонди, консалтинг
Юридичне переслідування	AFSL передбачає судові переслідування або заборону дій	Судові позови, штрафи, заборони на експорт, роботу чи в'їзд	Міжнародні юридичні фірми, адвокати, аудитори

Джерело: складено автором на основі [27]

Унаслідок розширення дії американського законодавства, спрямованого на протидію використанню примусової праці, компанії дедалі частіше змушені переглядати конфігурацію своїх ланцюгів постачання з метою виявлення потенційних ризиків співпраці з контрагентами, які можуть підпадати під нові регуляторні обмеження. Особливо актуальним це питання є для галузей, пов'язаних із високими технологіями, критичною інфраструктурою та іншими стратегічно важливими сферами, що мають підвищену політичну чутливість у контексті суверенітету Китаю.

В умовах ускладнення глобального нормативно-правового середовища суб'єкти господарювання повинні застосовувати проактивний підхід до управління ризиками. Це передбачає системний аналіз потенційних загроз,

постійний моніторинг змін у законодавстві, а також врахування вимог санкційних режимів, сформованих Сполучені Штати Америки, Європейський Союз та Китаєм [27].

Для оцінки актуальності теорії інституційного миру доцільно звернутися до процесів інституційного балансування між США та Китаєм у сфері безпеки в Індो-Тихоокеанському регіоні після Світова фінансова криза. Такий підхід дозволяє проаналізувати, наскільки інституційна взаємодія здатна стримувати конфліктність між провідними державами в умовах формування багатопольної системи міжнародних відносин.

У результаті стратегічне суперництво між США та Китаєм суттєво загострилося під впливом активізації зовнішньої політики Китаю та переорієнтації зовнішньополітичних пріоритетів США на азійський регіон. Інституційне балансування в Індо-Тихоокеанському просторі поступово набуває більш закритого, ексклюзивного характеру, що контрастує з інклюзивними механізмами, притаманними багатостороннім форматам, таким як Регіональний форум АСЕАН та Східноазіатський саміт, які функціонують під егідою АСЕАН.

У відповідь на посилення геополітичного впливу Китаю США ініціювали створення нових форматів співпраці у сфері безпеки. Зокрема, ще у 2007 році за участю Дік Чейні було запропоновано створення багатостороннього безпекового діалогу за участю Австралія, Індія, Японія та США. У подальшому цей формат трансформувався у Чотиристоронній діалог з питань безпеки, спрямований на координацію дій щодо ключових викликів регіональної безпеки, хоча на певному етапі Австралія тимчасово вийшла з нього через побоювання реакції Китаю (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Інституційні ініціативи для стабільності в Індо-Тихоокеанському регіоні

Назва інституції/формату	Учасники	Мета/Фокус	Дата започаткування	Коментарі
Чотиристоронній діалог 1.0	США, Японія, Австралія, Індія	Обговорення проблем регіональної безпеки	2007	Австралія вийшла з формату через побоювання щодо реакції Китаю.
Квадроподібна взаємодія 2.0	США, Японія, Австралія, Індія	Протидія зростаючому впливу Китаю через спільну безпеку	2017 (відновлення)	Підвищена до рівня міністрів у 2019 році, з першим віртуальним самітом у 2021 році.
Тристоронній діалог США, Японія, Південна Корея	США, Японія, Південна Корея	Стримування ядерної та ракетної загрози від Північної Кореї	2010	Започаткований для стабілізації відносин та координації політики.
Тристороннє партнерство Індо-Тихоокеанського регіону	США, Японія, Південна Корея	Підтримка миру в Тайванській протоці	2022	Зосереджено на стабільності в регіоні та запобіганні змін статус-кво.
AUKUS	США, Австралія, Велика Британія	Створення військового партнерства для протидії Китаю	2021	Орієнтоване на військову потужність через будівництво атомних підводних човнів.

Джерело: складено автором на основі [28]

Важливим елементом інституційного балансування також стало створення у вересні 2021 року військово-політичного партнерства AUKUS за участю США, Австралії та Велика Британія. На відміну від інших форматів, це об'єднання має виразний оборонний характер і спрямоване на стримування зростаючої військової потужності Китаю, зокрема шляхом передачі Австралії технологій для створення атомних підводних човнів [28].

У відповідь на посилення зовнішньополітичної активності Сполучених Штатів Америки Китай також розробив власні підходи до інституційного балансування. Зокрема, у 2014 році було активізовано діяльність Нарада з питань взаємодії та заходів довіри в Азії, що дозволило Китаю просувати концепцію «спільної, всеохоплюючої та сталої безпеки» в азійському регіоні. Ця ініціатива орієнтована на формування альтернативної моделі регіональної

безпеки, яка базується на принципах багатостороннього діалогу, взаємної довіри та невтручання у внутрішні справи держав.

Паралельно Китай активно підтримує розвиток Шанхайська організація співробітництва, яка виступає важливим інструментом зміцнення його геополітичного впливу в Центральній і Південній Азії. У межах цієї організації реалізуються ініціативи, спрямовані на забезпечення безпеки, розширення економічної взаємодії та протидію транснаціональним викликам. Таким чином, ШОС відіграє вагомий роль у просуванні китайського бачення багатопольного світового порядку та посиленні позицій країни на міжнародній арені.

Висновки до розділу

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що сучасне протистояння між США та Китай набуло комплексного характеру, виходячи далеко за межі суто торговельного конфлікту. Воно охоплює економічну, технологічну, політичну та безпекову сфери, формуючи нову конфігурацію глобальних міжнародних відносин. Торговельна війна між цими державами стала проявом глибших структурних суперечностей, зокрема дисбалансів у торгівлі, різниці в економічних моделях та конкуренції за технологічне лідерство.

Аналіз показав, що тривалий торговельний дисбаланс, значні обсяги взаємної торгівлі та фінансової взаємозалежності водночас поєднуються з посиленням протекціоністської політики та зростанням ролі державного втручання. Запровадження тарифів, санкцій, експортних обмежень і контролю за інвестиціями свідчить про трансформацію інструментів економічного впливу та їх використання у стратегічному суперництві.

Важливим чинником загострення конфлікту виступає також проблема захисту інтелектуальної власності, державна підтримка стратегічних галузей у Китаї та відмінності у підходах до функціонування ринкової економіки. У свою

чергу, питання національної безпеки, включаючи контроль над технологіями, кібербезпеку та інформаційний простір, дедалі більше інтегруються у торговельну політику, що ускладнює можливості досягнення компромісу.

Окрім економічного виміру, протистояння між США та Китаєм супроводжується активним інституційним балансуванням. Обидві сторони формують власні системи міжнародних партнерств і альянсів: США — через розвиток безпекових форматів, таких як AUKUS та Чотиристоронній діалог з питань безпеки, а Китай — через посилення ролі Шанхайська організація співробітництва та інших регіональних ініціатив. Це свідчить про перехід до більш фрагментованої та конкурентної моделі глобального управління.

Таким чином, сучасне американо-китайське суперництво є визначальним фактором трансформації світової економіки та міжнародної системи загалом. Його подальший розвиток значною мірою впливатиме на стабільність глобальних ринків, структуру міжнародної торгівлі та перспективи формування багатопольного світового порядку. Водночас збереження елементів взаємозалежності між країнами залишає можливості для часткового співробітництва, що є важливим чинником стримування подальшої ескалації конфлікту.

РОЗДІЛ 3 ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

3.1 Вплив глобальних торговельних трансформацій на регіональні економіки

Сучасна глобалізована модель міжнародної торгівлі формує складну мережу взаємопов'язаних ланцюгів постачання, які інтегрують підприємства з різних регіонів світу. Попри значні переваги такої системи — підвищення ефективності виробництва, доступ до широкого спектра ресурсів і можливість масштабування бізнесу — вона водночас посилює залежність компаній від зовнішньополітичних і геоекономічних чинників. Події останніх років, зокрема Російське вторгнення в Україну, зростання напруженості в Південно-Китайське море, ескалація торговельних конфліктів і глобальні пандемії, наочно продемонстрували вразливість міжнародних ланцюгів постачання до подібних шоків [29].

Порушення функціонування цих ланцюгів призводить до низки негативних наслідків, серед яких — тимчасове або повне припинення роботи портової інфраструктури, запровадження санкцій і торговельних обмежень, зростання вартості логістичних послуг та затримки постачання продукції. Зазначені чинники мають суттєвий вплив на фінансову стабільність підприємств, результативність їхньої господарської діяльності та спроможність своєчасно забезпечувати потреби споживачів. Тому особливої актуальності набувають заходи щодо своєчасної ідентифікації потенційних ризиків та впровадження ефективних механізмів їх мінімізації, спрямованих на підвищення стійкості, гнучкості та адаптивності ланцюгів постачання до зовнішніх викликів.

За даними SEMI, у світовій напівпровідниковій галузі існують значні ризики дестабілізації ринку, що може ускладнити доступ до глобальних виробничих і збутових мереж. Це особливо важливо для забезпечення

відкритості міжнародної торгівлі та підтримання сталого технологічного розвитку.

Запровадження нових тарифів, спрямованих на обмеження імпорту споживчих товарів із Китаю, включаючи продукцію таких компаній, як Apple, має потенційний вплив і на напівпровідникову індустрію. Оскільки напівпровідники є базовими компонентами сучасної електроніки — від комп'ютерів до смартфонів — їх подорожчання неминує призводити до зростання цін на кінцеву продукцію. Хоча наслідки таких змін можуть проявлятися поступово, у середньостроковій перспективі очікується стабільна тенденція до підвищення вартості електронних товарів.

Частка експорту зі Сполучені Штати Америки до Китаю є відносно невеликою — менше 1% ВВП США та близько 8% загального обсягу експорту. Це свідчить про обмежену залежність американської економіки від китайського ринку порівняно з іншими напрямками зовнішньої торгівлі. Водночас для Китаю експорт до США має значно більше значення: він становить майже 4% ВВП і близько 20% загального експорту країни, а додана вартість оцінюється приблизно у 3% ВВП. Така ситуація вказує на асиметричний характер економічної залежності, що означає більшу вразливість китайської економіки до можливого загострення конфлікту [30].

Разом із тим реалізація протекціоністської політики, зокрема в межах стратегії «America First», ініційованої Дональд Трамп, створює ризики виходу конфлікту за межі двосторонніх відносин і його трансформації у глобальне торговельне протистояння. За макроекономічними оцінками, у разі подальшої ескалації темпи зростання світового ВВП можуть скоротитися на 1–3 відсоткові пункти у середньостроковій перспективі.

Варто також враховувати, що Китай виконує функцію «глобальної фабрики», тому введення тарифів на китайську продукцію впливає не лише на національну економіку країни, а й на міжнародні виробничі мережі. У

результаті такі заходи можуть негативно позначитися на діяльності американських компаній, інтегрованих у глобальні ланцюги постачання, підвищуючи їхні витрати виробництва. Це, своєю чергою, може призвести до скорочення зайнятості у промисловому секторі США та зростання цін для кінцевих споживачів.

Наслідки торговельного протистояння між Сполучені Штати Америки та Китай поширюються далеко за межі цих держав і суттєво впливають на треті країни, передусім в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. За оцінками DBS, найбільш уразливими до таких змін є Південна Корея, Малайзія та Тайвань, що зумовлено їхньою значною залежністю від зовнішньої торгівлі та глибокою інтеграцією у глобальні виробничі мережі. Унаслідок торговельних обмежень темпи економічного зростання цих країн можуть істотно знизитися.

Дослідження структури доданої вартості китайського експорту, проведене Організація економічного співробітництва та розвитку, підтверджує вагому роль азійських економік у формуванні експортного потенціалу Китаю. Зокрема, внесок Тайваню перевищує 8% ВВП, Малайзії становить близько 6%, тоді як Південна Корея, Гонконг і Сінгапур мають показники на рівні 4–5%. Це свідчить про те, що ефекти торговельних конфліктів поширюються значно ширше, ніж на безпосередніх учасників протистояння.

Отже, хоча США та Китай залишаються ключовими центрами світової економіки, їхнє протистояння має системний характер і впливає на глобальну економічну систему загалом. При цьому найбільше навантаження від протекціоністських заходів часто припадає на країни-виробники, інтегровані у міжнародні ланцюги постачання, що підкреслює багатовимірність сучасних торговельних процесів [31].

У глобальному масштабі, за даними Світова організація торгівлі, у попередньому році обсяг товарного експорту зріс на 11%, проте загальна динаміка світової торгівлі продемонструвала спад на 0,5%. Це негативно

позначилося на темпах економічного зростання (близько $-0,1\%$) та супроводжувалося посиленням інфляційного тиску. Така ситуація вказує на наявність структурних дисбалансів у глобальній торговельній системі та зростання ролі зовнішніх шоків, зокрема торговельних конфліктів.

Оцінки свідчать, що торговельна війна між США та Китаєм може мати дестабілізуючий ефект для світової економіки, оскільки приблизно дві третини товарів у двосторонній торгівлі інтегровані у глобальні ланцюги доданої вартості. За даними Інститут міжнародної економіки Петерсона, майже дві третини імпорту США з Китаю припадає на продукцію компаній із іноземними інвестиціями, що підкреслює транснаціональний характер сучасного виробництва.

Унаслідок цього навіть цілеспрямовані тарифні обмеження мають ширший ефект і впливають на інші країни, залучені до виробничих ланцюгів. Найбільш відчутні наслідки спостерігаються для держав із вагомими інвестиціями в китайську економіку, зокрема для Японія та Південної Кореї [32].

Разом із тим деякі аналітики вважають, що економіка США може зазнавати не меншого, а іноді й більшого впливу, ніж Китай, з огляду на значну присутність американських компаній на китайському ринку та наявність торговельних суперечок із низкою інших держав. Підвищення невизначеності у сфері міжнародної торгівлі зумовлює обережність фінансових установ у питаннях кредитування постраждалих секторів, що впливає на вартість капіталу та обсяги інвестицій.

Крім того, перекладання тарифного навантаження на кінцевих споживачів призводить до зниження рівня споживчої довіри та скорочення внутрішнього попиту. У підсумку це може спричинити уповільнення економічної активності, що підкреслює складність і багатовекторність наслідків сучасних торговельних конфліктів.

Водночас торговельні війни мають не лише негативні, а й певні побічні ефекти для третіх країн. Вони можуть створювати нові можливості для держав, які не беруть безпосередньої участі у конфлікті. Зокрема, за результатами дослідження Пабло Файгельбаум та інших учених (2023), торговельне протистояння між США та Китаєм сприяло зростанню світової торгівлі приблизно на 3% завдяки переорієнтації торговельних потоків.

Найбільші вигоди від таких змін отримали країни з високим рівнем інтеграції у світову економіку та розвиненою мережею торговельних зв'язків. Наприклад, Франція змогла збільшити експорт як до США, так і на інші ринки, скориставшись зміною глобального попиту. Водночас Іспанія наростила поставки на американський ринок, але водночас зазнала скорочення експорту в інших напрямках, що свідчить про неоднорідність ефектів торговельної переорієнтації [33].

Країни, що розвиваються, також отримали певні вигоди внаслідок часткового витіснення китайської продукції з міжнародних ринків. Зокрема, компанії почали активніше переорієнтовуватися на альтернативних постачальників із таких країн, як Бангладеш, Індія, В'єтнам, Таїланд та Малайзія. Це сприяло диверсифікації глобальних ланцюгів постачання та посиленню ролі цих економік у міжнародній торгівлі, що підтверджується даними, наведеними в таблиці 3.1.

Зокрема, обсяги експорту електронної продукції з Індії до Сполучені Штати Америки (категорія HS8) зросли з 1,33 млрд доларів у 2017 році до 2,19 млрд доларів у 2019 році, що відповідає приросту приблизно на 80%. Подібну тенденцію продемонструвала і Туреччина, де експорт у цій категорії збільшився з 161 млн до 305 млн доларів за аналогічний період [32].

Таблиця 3.1

Співвідношення торгівлі до ВВП, %

Групи країн	Середнє 2000–2009	Середнє 2010–2018	Середнє 2019–2023	2018	2019
Світ	54,4	57,7	57,0	57,7	56,5
Члени ОЕСР	47,9	55,2	57,1	57,0	56,4
Країни з рівнем доходу вище середнього	55,0	49,0	46,9	47,0	45,1
Країни з рівнем доходу нижче середнього	54,6	55,9	53,2	55,1	52,4
Країни з низьким рівнем доходу	49,6	51,6	50,6	53,6	51,2
Країни з високим рівнем боргу (НІРС)	57,9	59,1	53,3	55,1	54,3
Найменш розвинені країни (класифікація ООН)	54,8	56,4	51,4	53,3	50,8
Субсахарська Африка	Н/Д	60,5	56,4	57,4	55,4

Джерело: складено автором на основі [34]

Таблиця 3.1 демонструє різноспрямовану динаміку показника «торгівля до ВВП» (сукупний обсяг експорту та імпорту товарів і послуг) для різних груп країн за останні 23 роки, із розподілом на періоди 2000–2009, 2010–2018 та 2019–2023 років. Останній інтервал охоплює як етап після підвищення тарифів адміністрацією Дональд Трамп, так і вплив пандемії COVID-19, у зв'язку з чим окремо виділено показники за 2018–2019 роки [34].

Загалом рівень відкритості світової економіки дещо знизився — з 57,7% до 57%. Проте ця незначна зміна приховує суттєві відмінності між окремими групами держав. Майже всі категорії країн, за винятком членів Організації економічного співробітництва та розвитку, продемонстрували зменшення цього показника після початку торговельного протистояння. Найбільш уразливими виявилися країни з високим рівнем зовнішньої заборгованості та найменш розвинуті держави (за класифікацією ООН), де коефіцієнт скоротився відповідно на 5,8 і 5,0 відсоткових пунктів, опустившись нижче рівнів попереднього десятиліття.

Водночас у межах окремих груп спостерігається значна диференціація результатів. Наприклад, Туреччина (серед країн із доходом вище середнього) та

В'єтнам (серед країн із доходом нижче середнього) продемонстрували суттєве зростання відкритості економіки — на 15,8 і 36,3 відсоткових пунктів відповідно. Натомість Єгипет зазнав скорочення цього показника. Такі відмінності свідчать про різний рівень здатності національних економік адаптуватися до змін у глобальному торговельному середовищі.

Важливою тенденцією є також пристосування китайських компаній до технологічних обмежень. Після запровадження США у 2018 році обмежень на передачу технологій підприємства Китаю активізували інвестиційну діяльність за кордоном. Зокрема, Alibaba інвестувала близько 3 млрд доларів у розвиток своєї дочірньої компанії Lazada у Південно-Східній Азії. Паралельно Китай диверсифікував імпорту аграрної продукції: наприклад, експорт сої з Бразилія до Китаю зріс приблизно на 30% у 2018 році, частково компенсуючи скорочення поставок зі США [35].

Загалом держави, які змогли отримати вигоди від геоекономічної напруженості, мають дві ключові характеристики: високий рівень інтеграції у глобальні торговельні мережі та розвинений переробний сектор. Вони менш залежні від експорту сировини та більш гнучко реагують на зміни попиту на світових ринках. Це підкреслює важливість диверсифікації економічної структури та активної участі у міжнародній торгівлі як факторів підвищення стійкості до зовнішніх шоків.

Водночас значна частина країн, що розвиваються, змушена балансувати між двома центрами економічного впливу — Сполучені Штати Америки та Китай. Наприклад, Індія поглиблює стратегічну співпрацю зі США, одночасно зберігаючи активні економічні зв'язки з Китаєм. У таких умовах зростає значення регіональних інтеграційних ініціатив, спрямованих на зниження залежності від глобальної нестабільності [36].

Показовим прикладом є Африканська континентальна зона вільної торгівлі, започаткована у 2021 році, яка має на меті збільшити

внутрішньоафриканський товарообіг більш ніж на 50% до 2025 року (рис. 3.1). Водночас у сфері високих технологій і кібербезпеки держави стикаються з необхідністю прийняття стратегічних рішень. Так, Бразилія у 2021 році обмежила участь Huawei у розгортанні мереж 5G, що підкреслює політичну чутливість подібних кроків.

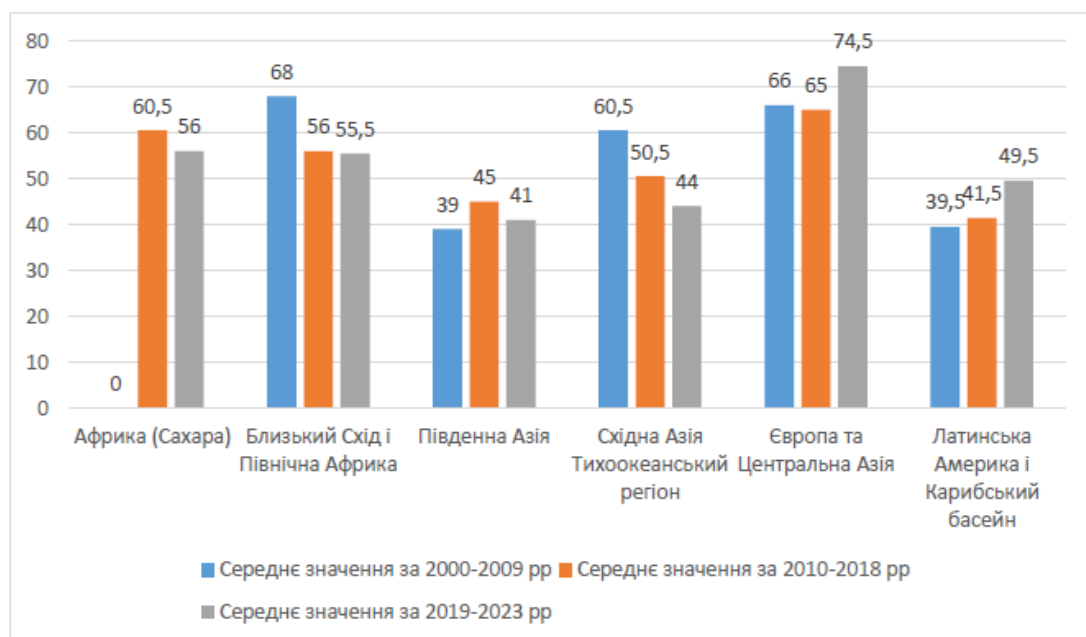

Рис 3.1 Співвідношення торгівлі до ВВП за регіонами (за винятком країн з високим рівнем доходу), %

Джерело: складено автором на основі [34]

Отже, хоча окремі країни змогли скористатися трансформацією глобальних ланцюгів створення вартості, більшість держав, що розвиваються, стикається з підвищеним рівнем невизначеності та змушена адаптуватися до нових гео економічних умов, сформованих унаслідок протистояння між США та Китаєм [35].

Рисунок 3 відображає зміну показника «торгівля до ВВП» для ключових регіональних груп країн (за винятком високодохідних економік) і демонструє нерівномірний вплив трансформацій у глобальній торгівлі. Зокрема, у таких регіонах, як Субсахарська Африка, Південна Азія та Східна Азія та

Тихоокеанський регіон, спостерігається зниження рівня торговельної відкритості. Це може бути зумовлено порушеннями глобальних ланцюгів постачання, посиленням протекціоністських тенденцій і скороченням зовнішнього попиту.

Натомість Європа та Центральна Азія і Латинська Америка демонструють зростання цього показника. Така динаміка свідчить про більш ефективну адаптацію зазначених регіонів до змін у міжнародному торговельному середовищі, зокрема через диверсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків, переорієнтацію експортних потоків і використання нових можливостей, що виникли внаслідок геоекономічних зрушень.

3.2 Проблеми та перспективи розвитку аграрного експорту України

У контексті торговельного протистояння між Сполучені Штати Америки та Китай відбулися помітні зрушення у структурі зовнішньої торгівлі Україна. Зокрема, збільшення попиту з боку Китаю на українську продукцію супроводжувалося підвищенням американських тарифів, що частково сприяло заміщенню дорожчих американських товарів більш конкурентоспроможними українськими. У період 2018–2020 років експорт України до Китаю зростав високими темпами, досягнувши у 2020 році 7,1 млрд доларів США, що у 3,5 раза перевищує рівень 2017 року. Основу поставок становили аграрна продукція та сировинні ресурси, зокрема кукурудза, соняшникова олія, оксид заліза та побічні продукти харчової промисловості. Водночас лише збільшення експорту зернових можна безпосередньо пов'язати із заміщенням американських постачальників [37].

Попри позитивну динаміку, структура двосторонньої торгівлі залишається асиметричною. Україна значно поступається Китаю за рівнем диверсифікації експорту та технологічною складністю продукції. Зокрема, номенклатура українського експорту до Китаю є значно вужчою порівняно з обсягами імпорту

з КНР. Натомість китайський експорт в Україну переважно складається з промислової продукції, включаючи середньо- та високотехнологічні товари, що формує залежність української економіки від імпортних поставок. Особливо це стосується критично важливих компонентів, зокрема напівпровідників, значна частка яких надходить саме з Китаю.

Важливим аспектом є також вплив зовнішньоторговельних процесів на внутрішню економіку України. Зокрема, малі та середні підприємства функціонують в умовах підвищеної нестабільності, що зумовлено як структурними диспропорціями економіки, так і наслідками Російське вторгнення в Україну (рис. 3.2). До ключових викликів для бізнесу належать обмежений доступ до фінансування, нестача обігового капіталу, кадрові проблеми, демографічні зміни, труднощі відновлення інфраструктури, зниження платоспроможного попиту, а також складнощі у взаємодії з державними інституціями.

Рис 3.2 Релокація бізнесу за видами економічної діяльності

Джерело: складено автором на основі [37]

Однією з основних перешкод для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні є недостатній доступ до фінансових ресурсів. Значна частина підприємств не володіє необхідним обсягом ліквідних активів або належним заставним майном, що ускладнює залучення банківських кредитів. Крім того, високий рівень ринкових відсоткових ставок, який нерідко становить 20–30 %, суттєво обмежує можливості стабільного ведення господарської діяльності. Особливо відчутною ця проблема є для підприємств, які постраждали внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну, зокрема через знищення виробничих потужностей, пошкодження інфраструктури або втрату значної частини клієнтів [38].

Додатковим стримувальним фактором є нерівномірний доступ до державних програм підтримки та грантового фінансування міжнародних організацій. Найбільш постраждали регіони, передусім прифронтові та деокуповані території, часто мають обмежені можливості для залучення фінансових ресурсів. У таких умовах підприємства змушені застосовувати менш гнучкі фінансові моделі, зокрема використовувати передоплату як основний механізм розрахунків, що негативно позначається на їхній операційній ефективності та конкурентоспроможності.

Серйозною проблемою залишається також дефіцит трудових ресурсів, який особливо відчутний у регіонах із значними міграційними втратами або в умовах мобілізації. Ситуацію ускладнює те, що окремі програми фінансової підтримки передбачають обов'язкове створення нових робочих місць, що не завжди є реалістичним за умов скорочення робочої сили. У зв'язку з цим доцільним може бути використання альтернативних форм зайнятості, зокрема цивільно-правових договорів.

Важливим довгостроковим викликом є демографічна криза. Від часу набуття незалежності Україна стикається зі стійкою тенденцією скорочення чисельності населення, яка після 2014 року набула ще більш вираженого

характеру. Протягом останніх тридцяти років кількість населення країни зменшилася приблизно на 10 мільйонів осіб. Додатковим чинником поглиблення демографічної кризи стала повномасштабна війна, що спричинила масштабні міграційні потоки. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, наприкінці 2023 року понад 6 мільйонів громадян України перебували за кордоном у статусі біженців.

Подолання окреслених викликів вимагає комплексного підходу, який передбачає розвиток соціальної інфраструктури, зокрема систем догляду за дітьми та людьми похилого віку, формування ефективного ринку праці, підвищення рівня доходів населення, а також створення стимулів для повернення трудових мігрантів. Ключову роль у цьому процесі відіграє забезпечення доступного житла, розширення можливостей працевлаштування та покращення доступу до якісної освіти, що в сукупності сприятиме відновленню економічного потенціалу Україна.

Важливим напрямом післявоєнного відновлення є реконструкція пошкодженої інфраструктури. Незважаючи на обмежену кількість діючих будівельних компаній, галузь зберігає потенціал розвитку, зокрема через залучення малого та середнього бізнесу як постачальників будівельних матеріалів і комплектуючих. Водночас цей процес ускладнюється низкою факторів: дефіцитом сировини, руйнуванням технічної бази, нестачею кваліфікованих кадрів та логістичними труднощами. Державна підтримка здебільшого спрямована на відновлення критичної інфраструктури, що обмежує можливості реконструкції приватного сектору. У таких умовах зростає роль міжнародної допомоги та участі неурядових організацій [39].

Суттєвим стримувальним чинником економічного розвитку є скорочення платоспроможного попиту. За наявними оцінками, рівень бідності у 2022 році зріс із 5,5% до 24,2%, що призвело до звуження внутрішнього ринку. Водночас індекс споживчої довіри, за даними Info Sapiens, у жовтні 2023 року становив

79,9 пунктів, що відображає переважання негативних очікувань серед населення.

На системному рівні розвиток підприємництва ускладнюється нестабільністю державної політики та недостатньою координацією між органами влади. Часті зміни нормативно-правової бази, суперечливість регуляторних вимог і низька ефективність їх практичного застосування формують додаткові ризики для бізнесу. Ситуацію також ускладнюють випадки надмірного адміністративного тиску, зокрема з боку податкових органів, а також конфлікти між державними інституціями щодо оцінки ризиків діяльності підприємств.

Окремим обмежувальним фактором залишається безпекова ситуація, зумовлена Російське вторгнення в Україну. У низці регіонів підприємницька діяльність суттєво обмежена або фактично припинена через бойові дії чи тимчасову окупацію. Станом на кінець 2023 року рівень операційної активності бізнесу в прифронтових територіях становив близько 30% від довоєнного рівня [34].

Водночас аграрний сектор продовжує відігравати ключову роль в економіці країни. Україна традиційно є одним із провідних виробників зернових культур, зокрема пшениці, ячменю та кукурудзи, а також соняшнику, ріпаку й цукрових буряків. У 2021 році сільське господарство формувало 10,9% ВВП і забезпечувало 41% експортних надходжень, тоді як у 2022 році, попри зниження частки у ВВП до 8%, його роль у зовнішній торгівлі зросла до 53% [37]. Це свідчить про посилення значення аграрного сектору в умовах воєнної економіки.

Зазначені зміни значною мірою пов'язані зі знищенням промислового потенціалу, особливо у східних регіонах, де були зосереджені великі виробничі підприємства. Навіть ті з них, що продовжують функціонувати, стикаються із серйозними труднощами, зокрема перебоями в енергопостачанні.

Сільськогосподарський потенціал України, що базується на високій родючості ґрунтів, сприятливих кліматичних умовах і відносно низьких виробничих витратах, створює передумови для подальшого нарощування виробництва та експорту продовольства. У цьому контексті порівняльний аналіз структури експорту України з аналогічними країнами наведено на рисунку 3.3.

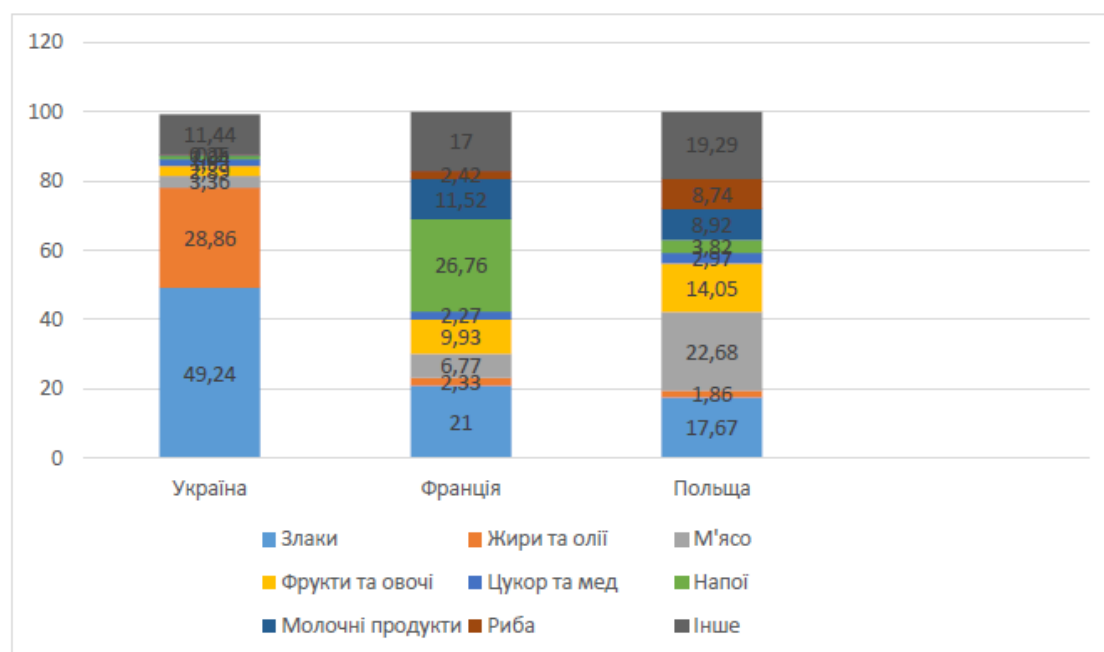

Рис 3.3 Структура експорту України порівняно з аналогічними країнами (у %)

Джерело: складено автором на основі [37]

Незважаючи на значний аграрний потенціал — родючі ґрунти, сприятливі кліматичні умови та відносно низькі витрати виробництва — війна завдала суттєвих втрат сільському господарству України. Станом на лютий 2023 року прямі збитки галузі оцінювалися у 8,72 млрд доларів США, тоді як загальні втрати сягнули 31,5 млрд доларів. Найбільших втрат завдано через пошкодження технічного парку, втрату сировини та готової продукції, а також руйнування складської інфраструктури [38].

Попри ці виклики, зумовлені Російське вторгнення в Україну, аграрний сектор продовжує залишатися однією з ключових складових національної економіки. Він має значний, але поки що недостатньо реалізований потенціал, особливо у сфері глибокої переробки сільськогосподарської продукції — зокрема фруктів, овочів, молочної та м'ясної продукції. Водночас структура експорту продовольства характеризується низьким рівнем диверсифікації: близько 49% припадає на сировину або продукцію первинної переробки, передусім зернові культури [40].

Для порівняння, у таких країнах, як Франція та Польща, частка необробленої сировини в експорті не перевищує 21%, що свідчить про більш розвинений рівень переробної промисловості. За експертними оцінками, навіть часткове поглиблення переробки — наприклад, обробка половини врожаю кукурудзи та пшениці — могло б забезпечити додаткові експортні надходження на рівні близько 30 млрд доларів щорічно.

Необхідність розвитку переробного сектору посилюється також логістичними обмеженнями, які ускладнюють експорт сировини. Додатковим негативним фактором стало руйнування Каховська гідроелектростанція, що призвело до порушення систем зрошення у південних регіонах і суттєво вплинуло на аграрне виробництво [39].

У таких умовах особливого значення набуває трансформація аграрної моделі розвитку. Перспективним напрямом є розширення більш стійких видів діяльності, зокрема тваринництва та скотарства, які менш залежні від водних ресурсів і іригаційної інфраструктури. Це дозволить не лише підвищити стійкість сектору до зовнішніх шоків, але й сприятиме формуванню доданої вартості в межах національної економіки.

Висновки до розділу

Узагальнюючи проведений аналіз, слід зазначити, що сучасні глобальні торговельні трансформації, зокрема протистояння між США та Китай, суттєво впливають на економіку України, формуючи як нові можливості, так і комплексні виклики. З одного боку, зміни у світових торговельних потоках сприяли частковій переорієнтації експорту та відкрили додаткові ніші для українських виробників, зокрема в аграрному секторі. З іншого боку, структурні дисбаланси економіки, залежність від сировинного експорту та імпорту високотехнологічної продукції обмежують здатність країни повною мірою скористатися цими можливостями.

Проведене дослідження засвідчило, що участь України у глобальних ланцюгах створення вартості залишається недостатньо збалансованою та характеризується обмеженим рівнем диверсифікації. Така ситуація підвищує чутливість національної економіки до зовнішніх викликів, зокрема до змін кон'юнктури світових ринків, запровадження торговельних обмежень і впливу геополітичних чинників. Суттєвим додатковим викликом стало повномасштабне російське вторгнення в Україну, наслідками якого стали значні втрати виробничих потужностей, пошкодження інфраструктури та скорочення людського капіталу. Крім того, війна спричинила поглиблення фінансових труднощів, дефіциту трудових ресурсів і логістичних проблем, що негативно впливає на економічний розвиток держави.

Особливу роль у структурі національної економіки відіграє аграрний сектор, який навіть в умовах війни зберігає статус ключового джерела експортних надходжень. Водночас його розвиток стримується низьким рівнем переробки продукції, обмеженістю логістичних можливостей та наслідками руйнування критичної інфраструктури, зокрема Каховська гідроелектростанція. Це актуалізує необхідність переходу від сировинної моделі експорту до

розвитку переробної промисловості та створення доданої вартості всередині країни.

Крім того, значні труднощі у функціонуванні економіки пов'язані з обмеженим доступом бізнесу до фінансування, скороченням внутрішнього попиту, демографічною кризою та нестабільністю інституційного середовища. У цих умовах підвищення стійкості економіки потребує комплексних реформ, спрямованих на покращення бізнес-клімату, розвиток інфраструктури, підтримку малого та середнього підприємництва, а також активізацію інвестиційної діяльності.

Таким чином, ефективна адаптація України до сучасних глобальних викликів можлива за умови реалізації стратегічних заходів, спрямованих на диверсифікацію економіки, поглиблення участі у міжнародній торгівлі, розвиток високотехнологічних галузей та зміцнення внутрішнього ринку. Це створить передумови для забезпечення довгострокової економічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності країни на світовій арені.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що сучасна система міжнародної торгівлі перебуває на етапі глибокої трансформації, зумовленої посиленням гео економічної конкуренції, зростанням ролі протекціонізму та зміною характеру глобальних ланцюгів створення вартості. Ключовим чинником цих змін виступає протистояння між США та Китай, яке переросло з торговельного конфлікту у комплексне економічне, технологічне та політичне суперництво, що суттєво впливає на структуру світової економіки.

Дослідження показало, що торговельні війни мають багатовекторний вплив: з одного боку, вони призводять до уповільнення глобального економічного зростання, зниження обсягів міжнародної торгівлі та зростання інфляційних процесів; з іншого — створюють нові можливості для окремих країн, які здатні адаптуватися до змін шляхом переорієнтації торговельних потоків і диверсифікації економіки. Водночас найбільш вразливими залишаються країни з низьким рівнем розвитку та високою залежністю від зовнішніх ринків.

Особливу увагу у роботі приділено впливу глобальних торговельних трансформацій в Україні. Встановлено, що, попри окремі позитивні ефекти, пов'язані з розширенням експортних можливостей, національна економіка залишається структурно вразливою. Це проявляється у домінуванні сировинного експорту, недостатньому розвитку переробної промисловості, значній залежності від імпорту високотехнологічної продукції та обмеженій інтеграції у глобальні виробничі ланцюги.

Додатковим дестабілізуючим фактором є російське вторгнення в Україну, яке спричинило масштабні економічні втрати, руйнування інфраструктури, скорочення виробничого потенціалу та поглиблення соціально-економічних проблем. У цих умовах аграрний сектор зберігає ключову роль у забезпеченні

експортних надходжень, однак його потенціал значною мірою обмежується низьким рівнем переробки продукції та логістичними труднощами.

Проведений аналіз також засвідчив, що ефективне функціонування економіки в сучасних умовах потребує підвищення її адаптивності до зовнішніх шоків. Це передбачає розвиток інституційного середовища, удосконалення державної економічної політики, підтримку малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій і модернізацію інфраструктури. Важливим напрямом є також посилення участі України у міжнародних економічних об'єднаннях та диверсифікація зовнішньоторговельних зв'язків.

Отже, сучасні глобальні торговельні процеси формують як нові ризики, так і можливості для національних економік. Для України ключовим завданням є не лише адаптація до цих змін, а й активне використання їхнього потенціалу шляхом структурної перебудови економіки, підвищення її конкурентоспроможності та переходу до моделі сталого економічного розвитку. Це дозволить забезпечити довгострокову економічну стабільність і зміцнити позиції країни у світовій економічній системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безрукова Н. В. Світові торговельні війни: особливості та наслідки / Н. В. Безрукова // Актуальні проблеми регіонального розвитку. – 2022. – № 2. – С 1.
2. Boskin M. J. The Limits of Power: The Politics of Trade in the Era of Globalization / M. J. Boskin. – New York : Basic Books, 2007.
3. Bown C. P. Four years into the trade war, are the US and China decoupling? / Chad P. Bown // Peterson Institute for International Economics. – 2022. – URL: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/four-years-trade-war-are-us-and-china-decoupling>.
4. Deardorff A. V. The Theory of International Trade / A. V. Deardorff, R. M. Stern. – Cambridge, MA : MIT Press, 1998.
5. Американо-китайська ділова рада. Щорічний звіт за 2023 рік. – URL: [Reports - The US-China Business Council]
6. Feenstra R. E. International Trade and Economic Relations in a Nutshell / R. E. Feenstra. – St. Paul, MN : West Academic Publishing, 2015.
7. Encyclopedia Britannica [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.britannica.com>.
8. Economic and trade agreement between the government of the United States of America and the government of the People's Republic of China. – Office of the United States Trade Representative. – URL: <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china>
9. Swanson A., Rappeport A. Trump Delays a Tariff Deadline, Citing Progress in China Trade Talks / A. Swanson, A. Rappeport // The New York Times, 24.02.2019. – URL: <https://www.nytimes.com/2019/02/24/us/politics/uschinatradetruce.html>

10. Mullen J. China is temporarily slashing tariffs on US auto imports / J. Mullen // CNN Business, 14.12.2018. – URL: <https://edition.cnn.com/2018/12/14/business/china-us-auto-tariffs/index.html>
11. Douglas C. N. Institutions, Institutional Change and Economic Performance / C. N. Douglas. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990.
12. Bagwell K., Staiger R. W. The Economics of the World Trading System / K. Bagwell, R. W. Staiger. – Cambridge, MA : MIT Press, 2002.
13. Davis C. L. Why Adjudicate? Enforcing Trade Rules in the WTO / C. L. Davis. – Princeton : Princeton University Press, 2012.
14. FasterCapital. The role of trade agreements in resolving trade disputes and promoting fair competition. – URL: <https://fastercapital.com/startup-topic/Resolving-Trade.html#the-role-of-trade-agreements-in-resolving-trade-disputes-and-promoting-fair-competition3>
15. Hufbauer G. C., Wada E. Bridges, Not Walls: A Book about Interpersonal Communication / G. C. Hufbauer, E. Wada. – Washington : Peterson Institute for International Economics, 2015
16. US-China tariffs: Trump timeline. – CNN Business. – URL: <https://edition.cnn.com/2025/04/12/business/us-china-tariffs-trump-timeline-dg>.
17. Trump's trade war timeline: A 2.0 date guide. – Peterson Institute for International Economics. – URL: <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/2025/trumps-trade-war-timeline-20-date-guide>
18. US-China relations: Timeline. – Council on Foreign Relations. – URL: <https://www.cfr.org/timeline/us-china-relations>.
19. AP News. Tariffs timeline: Trade war between US, Canada, Mexico, and China. – URL: <https://apnews.com/article/tariffs-timeline-trade-war-trump-canada-mexico-china-a9d714eea677488ef9397547d838dbd0>
20. United States imports from China. – Trading Economics. – URL: <https://tradingeconomics.com/china/imports/united-states>

21. Minghao L., Balistreri E., Zhang W. The 2018 Trade War: Data and Nascent General Equilibrium Analysis / Center for Agricultural and Rural Development, Iowa State University. – Working Paper. – P. 587.
22. United States exports to China. – Trading Economics. – URL: <https://tradingeconomics.com/united-states/exports/china>
23. US-China trade war tariffs by date [Chart]. – Peterson Institute for International Economics. – URL: <https://www.piie.com/research/piie-charts/2019/us-china-trade-war-tariffs-date-chart>
24. Roaring tariffs and the global impact of the 2025 US trade war. – CEPR VoxEU. – URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/roaring-tariffs-global-impact-2025-us-trade-war>.
25. Sino-US trading relationship. – Statista. – URL: <https://www.statista.com/topics/4698/sino-us-trading-relationship/>.
26. Amiti M., Redding S. J., Weinstein D. E. The Impact of the 2018 Trade War on US Prices and Welfare / National Bureau of Economic Research. – Working Paper № 29315. – URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w29315/w29315.pdf.
27. China's anti-foreign sanctions law gets teeth: Understanding the 2025 implementation regulations. – Hughes Hubbard & Reed LLP. – URL: <https://www.hugheshubbard.com/news/chinas-anti-foreign-sanctions-law-gets-teeth-understanding-the-2025-implementation-regulations>.
28. US–China economic relations: 2025 perspective // International Affairs. – Vol. 101, № 1. – 2025. – P. 35–60. – URL: <https://academic.oup.com/ia/article/101/1/35/7942176>.
29. Impacts of the US-China Trade War on the Global Supply Chain [PDF-документ].
30. Nguyen Thi Kim Anh. Supply Chain Management. – Ho Chi Minh City : Open and Semi-Public University, 2014.

31. Nguyen Thanh Hieu. Supply Chain Management. – Hanoi : National Economics University Publishing House, 2015.
32. Truong Duc Luc, Nguyen Dinh Trung. Operations Management. – Hanoi : National Economics University Publishing House, 2011.
33. UNCTAD. Tariff escalation keeps developing economies from moving up global value chains. – URL: <https://unctad.org/news/tariff-escalation-keeps-developing-economies-moving-global-value-chains>
34. He K., Feng H. International Order Transition and US–China Strategic Competition in the Indo-Pacific // The Pacific Review. – 2023. – Vol. 36, № 2. – P. 234–260. – DOI: <https://doi.org/10.1080/09512748.2022.2160789>.
35. He K., Feng H. The Upside of US–Chinese Strategic Competition: Institutional Balancing and Order Transition in the Asia-Pacific. – Cambridge.
36. Ikenberry G. J. The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive? // Foreign Affairs. – 2008. – Vol. 87, № 1. – P. 23–37.
37. Bown C. P. US-China Trade War Tariffs: An Up-to-Date Chart. – Peterson Institute for International Economics. – 06.04.2023. – Washington, D.C. – URL: <https://www.piie.com>
38. Dinh H. T., Dinh R. Managing Natural Resources for Growth and Prosperity in Low Income Countries. – OCP Policy Center, 2016. – Policy Paper № 16(01).
39. Dinh H. T. Behind the New US Tariffs on Chinese Products. – Policy Center for the New South, 2024. – № 2045. – URL: <https://www.policycenter.ma/publications/behind-new-us-tariffs-chinese-products>
40. Fajgelbaum P. D., Khandelwal A. K. The Economic Impacts of the US-China Trade War // Annual Review of Economics. – 2022. – Vol. 14, № 1. – P. 205–228.